

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
Навчально-науковий Інститут сучасного мистецтва
Кафедра режисури та акторської майстерності
імені народної артистки України Лариси Хоролець

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

«Інтерпретація соціальних проблем в контексті творчості Івана Франка»

Виконав студент II курсу
групи МСМ 12-23,
спеціальності 026 «Сценічне мистецтво»
Отрохов Тимофій В'ячеславович

Науковий керівник:
Доктор філософії, професор НАКККіМ,
кандидат культурології, професор кафедри
режисури та акторської майстерності імені
народної артистки України Лариси
Хоролець,
заслужений працівник культури України
Матушенко Валерій Борисович

Рецензент:
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри мистецтв ПВНЗ

«Київський університет культури»

Сорока Іван Іванович

Допустити до захисту
Протокол засідання кафедри
№ ___ від «___» _____ 2024 р.
Завідувач кафедри
_____ проф. Гирич В. С.

Київ 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА: ІСТОРИЧНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ.....	6
1.1. Вплив суспільно-політичних подій на формування світогляду Франка.....	6
1.2. Класова боротьба та соціальні конфлікти у творах Івана Франка.....	19
1.3. Питання національної самосвідомості та соціальної нерівноправності у поетичній творчості Івана Франка	26
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНІ ЗАСОБИ ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ У ПРОЗІ ТА ДРАМАТУРГІЇ ІВАНА ФРАНКА	34
2.1. Реалізм і символізм як інструменти відтворення соціальних реалій у прозових творах Івана Франка	34
2.2. Соціальні конфлікти та образи "маленької людини" у драматургії Франка	44
2.3. Інтерпретація жіночих образів як уособлення соціальної нерівності.....	53
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА ПОСТАНОВКИ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА	61
3.1. Режисерські принципи у сучасних постановках драм Франка	61
3.2. Сприйняття соціальних проблем глядачами в сучасних виставах за творами Івана Франка	74
3.3. Роль акторської майстерності у передачі соціального контексту творів Франка: опитування та аналіз	81
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи обумовлена важливістю дослідження соціальних проблем, які піднімав Іван Франко у своїй літературній творчості. Франко — одна з найвпливовіших постатей української літератури, яка не тільки відображала епоху соціальних змін, але й формувала суспільний світогляд через свої твори. Його творчість охоплює широку палітру соціальних питань, включаючи класову нерівноправність, боротьбу за національну ідентичність, права робітників та соціальну несправедливість, що робить його спадщину надзвичайно актуальною для сучасного суспільства.

Аналіз соціальних проблем у творчості Франка дозволяє краще зрозуміти його літературну спадщину в контексті суспільних і політичних процесів кінця XIX — початку XX століття. Його твори, такі як "Борислав сміється", "Украдене щастя" та "Мойсей", відображають боротьбу людини з обмеженнями, накладеними суспільством та державою. У наш час, коли питання соціальної нерівності, прав і свобод знову стоять на порядку денному, вивчення Франка дає можливість актуалізувати його ідеї в сучасному контексті.

Метою дослідження є аналіз соціальних проблем у прозових і драматичних творах Івана Франка, а також їх сучасні інтерпретації в театральних постановках та вплив на глядацьке сприйняття.

Завдання дослідження окреслені відповідно до визначеної мети:

- 1) проаналізувати соціально-політичний контекст творчості Івана Франка;
- 2) дослідити специфіку художнього відображення соціальних конфліктів у його прозі та драматургії;
- 3) розглянути сучасні театральні постановки творів Франка з точки зору інтерпретації соціальних проблем;

- 4) оцінити вплив театральної інтерпретації на актуалізацію соціальних проблем, піднятих Іваном Франком;
- 5) провести аналіз сприйняття глядачами та акторами соціальних проблем, висвітлених у творах Франка;
- 6) вивчити художні та технічні засоби, які використовують сучасні режисери для передачі соціальних конфліктів у творах Франка.

Об'єктом дослідження є соціальні проблеми у творчості Івана Франка.

Предметом дослідження є художні засоби інтерпретації соціальних проблем у прозі та драматургії Франка, а також сучасні театральні постановки його творів.

Методологія дослідження ґрунтується на діалектичному підході, що передбачає всебічне вивчення взаємозв'язку соціальних процесів та літературної творчості. В роботі використовуються методи порівняльного аналізу, історичний та культурологічний підходи, які дозволяють розкрити еволюцію соціальних ідей у творчості Франка.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі соціальних проблем у прозових і драматичних творах Івана Франка, а також у дослідженні їх сучасних театральних інтерпретацій.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування результатів дослідження для подальших наукових досліджень у галузі української літератури, а також у навчальних програмах з літературознавства та культурології.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на науково-практичних конференціях та круглих столах, присвячених вивченню творчості Івана Франка, а також проходження практики, яка надала можливість глибшого ознайомлення з особливостями театального втілення творів Івана Франка.

Зокрема, вивчення практичних аспектів сценічних інтерпретацій та їх впливу на сприйняття глядачами допомогло розширити теоретичну базу дослідження. Отримані результати стали цінним доповненням, що дозволило обґрунтувати і наочно продемонструвати зв'язок між літературною спадщиною Франка та сучасними соціальними викликами, які постають у театральній інтерпретації його творів.

Підтвердження дослідження даної теми були виголошені автором на таких науково-практичних конференціях та наукових круглих столах:

1. Виступ 15 травня 2024 року на Круглому столі кафедри режисури та акторської майстерності імені народної артистки України Лариси Хоролець в рамках проведення тижня днів науки в НАКККіМ на тему : «Наукові підходи підготовки творчих кадрів в умовах сучасного мистецького ринку праці».
2. Виступ 7.11.2024р. на VIII Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» з доповіддю «Інтерпретація соціальних проблем у творчості Івана Франка».
3. Виступ 12.12.2024р. на XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття: партнерство, моделі, напрями, стратегії» з доповіддю : «Режисерські принципи у сучасних постановках драм Івана Франка на прикладі «Украденого щастя» Івана Уривського».

Структура роботи визначається метою та завданнями дослідження і включає вступ, три розділи, 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (68), додатків. Загальний обсяг роботи становить 112 сторінок, з них основний текст — 91 сторінка. Додатки на 15 аркушах.

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА: ІСТОРИЧНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

1.1. Вплив суспільно-політичних подій на формування світогляду Франка

Життєвий шлях кожного письменника є ключем до розуміння його творчості, оскільки саме через особистий досвід, випробування та виклики формується індивідуальний світогляд митця. Іван Франко, видатний український письменник, публіцист, громадський діяч, пройшов через непрості життєві обставини, які мали вирішальний вплив на його літературну спадщину та суспільні погляди. Соціальна нерівноправність, політичне пригноблення та національні проблеми, з якими він стикався протягом свого життя, стали джерелом натхнення для його творів.

В цьому підрозділі розкрито, як життєві події Франка – від ранніх років у Галичині до активної громадської діяльності – сформували його як письменника та мислителя. Кожен етап його життя, будь то освіта, взаємодія з інтелектуальними колами Європи чи соціальні випробування, знайшов відображення у творах, де Франко не тільки викривав несправедливість, але й пропонував шляхи для національного і соціального відродження.

Цей аналіз дасть змогу простежити тісний взаємозв'язок між біографією письменника та його творчим шляхом, а також зрозуміти, як особисті переживання Франка перетворилися на потужний інструмент соціальної критики й національної ідентифікації.

Життєвий шлях Івана Франка (1856–1916) є яскравим відображенням соціальних потрясінь та ідеологічних трансформацій, які характеризували українське суспільство XIX століття. Народжений у селі Нагуєвичі, що на Галичині, Франко виріс у час, коли Україна перебувала під владою Австро-Угорської імперії. Його дитинство та юність були позначені безпосередніми зіткненнями з соціальними реаліями свого часу: бідністю селян, відсутністю

справедливості та боротьбою за національну ідентичність. Ці обставини формували його світогляд і пізніше знайшли відображення в його літературній творчості.

Розвиток національної свідомості Франка, його політичні та соціальні погляди були тісно пов'язані з епохою національного відродження. Скасування кріпацтва, піднесення громадсько-політичних рухів і формування ідей незалежної України справили значний вплив на молодого Франка. Вже в ранньому віці він спостерігав соціальну несправедливість, яку зазнавала українська селянська маса, що згодом стало однією з провідних тем його творчості.

Свою освіту Франко розпочав у Дрогобицькій гімназії, а згодом продовжив у Львівському університеті, де зустрівся з новими інтелектуальними течіями, зокрема з соціалізмом і марксизмом. Саме тут він долучився до студентських гуртків, які обговорювали національні, політичні та соціальні питання. Франко активно брав участь у дискусіях про необхідність соціальних реформ і демократизації суспільства, що згодом стало основою його публіцистики та політичної діяльності.

Значний вплив на формування його політичного світогляду справив Михайло Драгоманов. Їхня співпраця, яка розпочалася в 1870-х роках, заклала основи для бачення Франка щодо демократичних змін, прав людини і соціальної справедливості. Драгоманов був переконаний у тісному взаємозв'язку між національною боротьбою та соціальними правами, що стало одним із центральних мотивів Франкової діяльності.

Однак участь у політичній боротьбі не пройшла для Франка без наслідків. Його неодноразово заарештовували за участь у соціалістичних рухах, які ставили під сумнів існуючу суспільну і політичну систему. Ув'язнення та переслідування

тільки зміцнили його переконання у необхідності змін, що згодом знайшло відображення в його творах.

У своїй творчості Франко не лише описував реальність, але й критикував її. Його роман "Борислав сміється" став одним із перших в українській літературі, що зосереджував увагу на класовій боротьбі, зображуючи життя робітників нафтових шахт у Бориславі. Під впливом індустріалізації та капіталістичної експлуатації, Франко створив глибокий соціальний портрет українського суспільства. У цьому творі відчутно звучить заклик до соціальної справедливості та рівності, що стає важливою ланкою в його художній концепції.

Не менш значущим є його поетичний твір "Мойсей", у якому Франко використовує образ біблійного пророка як символ національної боротьби українського народу. У цьому творі Франко не лише акцентує на необхідності національної свідомості, але й на соціальних питаннях, пов'язаних із визволенням народу від гніту.

Особисті переживання Франка також впливали на його світогляд. Економічні труднощі, репресії з боку влади, політичні поразки — усе це знаходило відображення в його творчості. Багато його творів демонструють глибоке розуміння соціальної нерівності, потреби в політичних змінах і боротьби за національні права. Водночас Франко не уникав складних питань, що стосувалися людських страждань, моральних дилем і соціальної несправедливості.

Як зазначав сам Франко, «Моя літературна праця була натхнена необхідністю показати гірке життя народу, чия історія пишеться не переможцями, а пригнобленими [54, с.7]». Ця цитата є ключем до розуміння його творчості, оскільки вона підкреслює глибокий зв'язок між біографією письменника та його літературним доробком.

Отже, біографія Івана Франка тісно переплітається з його літературною діяльністю, що дозволяє глибше зрозуміти, як соціальні та політичні події його часу формували світогляд письменника. Його твори є не лише художнім відображенням епохи, але й активною критикою тих соціальних та національних проблем, з якими стикалася українська спільнота в ХІХ столітті. Франко залишається незамінним голосом у боротьбі за соціальну справедливість та національну свідомість, що робить його творчість актуальною і сьогодні.

Перебуваючи в контексті національного відродження та змін, що відбувалися в українських землях, Франко став виразником суспільних прагнень до незалежності та рівноправності. Його літературна спадщина була безпосередньо вплетена в боротьбу за права українського народу, а життєві обставини надали йому глибокого розуміння соціальної нерівності та політичної пригнобленості. Усі ці фактори формували Франка як письменника, що одночасно був активним учасником історичних подій.

Друга половина ХІХ століття в українських землях, зокрема в Галичині, була періодом важливих соціально-політичних змін, що стали основою формування національної ідеї, зростання української самосвідомості та розвитку культурно-політичних рухів. Всі ці процеси мали визначальний вплив на становлення світогляду Івана Франка як мислителя, громадського діяча та письменника.

Однією з ключових подій, що значно вплинула на соціально-економічну структуру Галичини, було скасування кріпацтва в Австрійській імперії у 1848 році. В цей час багато селян отримали свободу від панської залежності, що призвело до значних змін в суспільно-політичному устрої. Розвиток вільної праці та формування селянської свідомості стали важливим фактором для розвитку національної самосвідомості. Ця подія не могла залишитися поза увагою Франка, який бачив у селянстві основну силу для змін і часто звертався до теми визволення простих людей у своїх творах. За словами дослідника А.

Жуковського, «Скасування кріпацтва в Галичині стало поштовхом до соціального розвитку регіону, створивши нові умови для виникнення громадсько-політичних рухів[20, с.123]».

Друга половина XIX століття стала періодом активного розвитку громадсько-політичних рухів у Галичині. У той час розпочалося формування нової української інтелігенції, яка ставила перед собою завдання відродження національної культури та боротьби за права українського народу. Ці процеси були особливо важливі для Франка, який не тільки брав участь у русі, але й став одним із його лідерів.

«Руська трійця» — літературне товариство, засноване на початку XIX століття, — відіграло важливу роль у популяризації української мови та культури. Її ідеї справили значний вплив на Франка та його формування як мислителя. Під впливом цих подій Франко усвідомлював необхідність розвитку національної свідомості серед українського народу. «Франко, зокрема, розумів важливість участі інтелігенції у формуванні національної свідомості і вбачав її як ключову рушійну силу для досягнення незалежності України[12, с.56]».

Ідея української незалежності набирала обертів у другій половині XIX століття, коли національні рухи у Європі зміцнювалися. Франко був активно залучений до формування політичної думки щодо українського самовизначення. Його ідеї про соціальну та національну справедливість знайшли відображення в багатьох творах, де він звертав увагу на необхідність боротьби за права українців, їхню культурну та політичну самобутність. Ось як відгукується про його ідейність О.Лупій: «Франко послідовно відстоював ідею української незалежності, вбачаючи в цьому не тільки політичну, але й соціальну необхідність[32,с.87]».

Таким чином, суспільно-політичні події другої половини XIX століття мали вагомий вплив на формування світогляду Івана Франка. Скасування

кріпацтва, розвиток громадських рухів і поширення ідей національного визволення сприяли формуванню його соціальних і національних ідеалів, які стали важливими для всієї його творчої і громадської діяльності.

У другій половині XIX століття, коли Іван Франко розпочав свою активну громадську і літературну діяльність, Галичина була частиною Австро-Угорської імперії. Суспільно-політичні умови цієї імперії, з одного боку, обмежували права українців, але з іншого — відкривали певні можливості для розвитку культурної та національної самосвідомості.

Після австро-угорського компромісу 1867 року, імперія була поділена на дві частини: Австрію та Угорщину. Галичина належала до австрійської частини, що надавало їй певні переваги, порівняно з іншими регіонами, наприклад, Угорщиною, де права слов'янських народів були ще більш обмеженими. У Галичині діяла обмежена автономія, що дозволяло українським діячам, зокрема Франку, використовувати легальні можливості для культурного й національного розвитку. Франко діяв у контексті цього політичного устрою, розуміючи як його обмеження, так і можливості. Він брав участь у створенні різних культурно-просвітницьких організацій, таких як "Просвіта", яка сприяла поширенню національної свідомості серед українського населення. І хоча українці залишалися політично маргіналізованими, Франко використовував можливості легальної діяльності для боротьби за їхні права: «Австро-угорський конституціоналізм відкривав українцям певні можливості для політичної і культурної діяльності, і Франко активно використовував ці можливості для розвитку національної ідеї[30, с.45]».

Політична система імперії була орієнтована переважно на інтереси поляків у Галичині та угорців в інших частинах імперії. Ця нерівноправність зумовлювала активний спротив українських діячів, таких як Франко, які прагнули не лише культурної, а й політичної емансипації українського народу. Франко неодноразово критикував політичну систему Австро-Угорщини за

дискримінацію українців. Він звертав увагу на відсутність політичних прав для українського населення Галичини та водночас виступав за рівноправність усіх народів, що мешкали на території імперії.

Австро-Угорська імперія, попри всі свої недоліки, дозволяла певну свободу слова та діяльності громадських організацій. Це дало можливість Франкові та його сучасникам створювати культурні та політичні інституції, які сприяли національному відродженню. Наприклад, видання періодики українською мовою, проведення зібрань та участь у виборах до Галицького сейму були реальними інструментами, які використовували українські інтелектуали для боротьби за свої права.

Франко активно використовував ці можливості для просування своїх ідей, публікуючи статті, що критикували соціальну і національну нерівність, та підтримуючи діяльність таких організацій, як Народна Рада. Його участь у виборах до Галицького сейму, хоч і не завжди була успішною, демонструвала його прагнення використати легальні механізми для захисту прав українців: «Франко був переконаний, що, попри політичні обмеження, культурна діяльність і просвітництво можуть стати важливими інструментами для національного визволення[34, с.134]».

В наслідок того, що суспільно-політична ситуація в Австро-Угорщині мала подвійну природу: з одного боку, імперія обмежувала права українців, а з іншого — надавала певні можливості для культурної та національної діяльності. Іван Франко, розуміючи цю подвійність, використовував легальні шляхи для розвитку української культури, виступаючи як за соціальну, так і національну справедливість. Його діяльність у межах австрійської політичної системи сприяла формуванню національної самосвідомості українців і залишила значний слід в історії національного відродження.

Варто зазначити, що Іван Франко був не лише великим українським письменником, а й одним із найвидатніших мислителів своєї епохи. Його світогляд формувався під впливом різноманітних факторів, серед яких важливу роль відіграли освіта, молодіжні товариства, знайомство з європейською філософією та соціалістичними ідеями. Саме ці чинники сприяли розвитку його унікального поєднання національної свідомості та соціальної критики.

Хочемо відмітити, що навчання у Львівському університеті стало одним із найважливіших етапів у житті Франка. У цей період він не лише здобував академічні знання, але й вперше познайомився з прогресивними студентськими колами, де активно обговорювали національні, політичні та соціальні проблеми того часу.

У студентських гуртках, до яких приєднався Франко, піднімалися питання національного відродження та емансипації українців. Молоді інтелектуали обговорювали можливі шляхи подолання соціальної нерівності та підвищення національної свідомості серед українського населення. Франко став активним учасником таких дискусій, що значно вплинуло на його подальший розвиток як громадського діяча.

Франко також активно долучався до діяльності таких молодіжних товариств, як Академічне братство, яке займалося просвітницькою діяльністю серед української молоді та сільського населення. Через участь у таких організаціях, Франко зміцнив свої погляди на необхідність боротьби за права українців, як у соціальному, так і в національному плані. Ось як відгукується І.Смітана в своєму доробку: «У стінах Львівського університету та молодіжних товариств Франко вперше зустрівся з прогресивними ідеями, що обговорювалися у середовищі молоді, і які стали фундаментом його майбутньої громадської діяльності [47, с.88]».

Формування світогляду Франка відбулося також під впливом європейської інтелектуальної думки. Він знайомився з філософією та соціальною теорією таких мислителів, як Карл Маркс, Фрідріх Енгельс та інші європейські соціалісти. Під впливом цих ідей Франко почав захищати ідеї соціальної справедливості, рівноправності та боротьби з капіталістичною експлуатацією.

Не зайвим буде зауважити про особливе значення для Франка ідей Маркса та Енгельса, які вплинули на його розуміння класової боротьби та соціальних конфліктів. Він прийняв багато з марксистських теорій, зокрема ідею про необхідність подолання експлуатації робітничого класу через революційні зміни в суспільстві. У своїх творах, таких як "Борислав сміється", Франко змалював проблеми соціальної нерівності та боротьби за справедливість у контексті робітничого руху.

Крім соціалізму, Франко цікавився іншими інтелектуальними течіями Європи, серед яких були критика капіталізму та ідеї утопічного соціалізму. Він розглядав європейські філософські напрями як важливі інструменти для вирішення соціальних і політичних проблем, що стояли перед українським суспільством. «Франко, захоплюючись ідеями Маркса і соціалістичних теоретиків, бачив у соціалізмі шлях до подолання несправедливості і визволення не лише окремих класів, але й цілих народів[40, с.156]».

Тож, освіта та участь у молодіжних товариствах і знайомство з європейською філософією відіграли ключову роль у формуванні світогляду Івана Франка. Львівський університет та студентські гуртки стали майданчиком для його інтелектуального розвитку та національної свідомості, а європейські філософські течії, зокрема соціалізм і марксизм, додали його ідеям соціальної спрямованості та боротьби за рівність. Франко зміг синтезувати ці впливи у своїй літературній і громадській діяльності, зробивши значний внесок у розвиток українського національного і соціального руху.

Хочемо наголосити про взаємодію Івана Франка з іншими мислителями того часу, бо формування світогляду Івана Франка було тісно пов'язане з його взаємодією як з українськими, так і з європейськими мислителями. Спілкування з такими видатними особистостями, як Михайло Драгоманов, Михайло Павлик, а також з європейськими інтелектуалами, відіграло важливу роль у його розумінні демократії, соціальної справедливості та національного питання.

Михайло Драгоманов був однією з найвпливовіших постатей у житті Івана Франка. Вони вперше познайомилися у 1870-х роках, коли Франко був ще студентом. Драгоманов, видатний український публіцист, історик та політичний діяч, сприяв розвитку демократичних ідей серед української інтелігенції. Він наголошував на важливості прав людини, соціальних реформ та громадянської свободи, що вплинуло на Франкове бачення суспільно-політичної ситуації.

Франко захоплювався ідеями Драгоманова щодо просвітництва та необхідності підвищення рівня політичної культури серед українців. Вони спільно виступали за демократію та емансипацію українського народу, але водночас мали певні розбіжності щодо шляхів досягнення цих цілей. Наприклад, Франко схилився до радикальніших дій, тоді як Драгоманов дотримувався поміркованих поглядів, віддаючи перевагу реформам та еволюційному розвитку: «Франко неодноразово визнавав, що Драгоманов став його ідейним наставником, хоча їхні погляди з часом дещо розходилися[2, с.103]».

Співпраця Франка з Михайлом Павликом розпочалася також у 1870-х роках і продовжувалася протягом багатьох років. Павлик, активіст національного і соціального руху, був близьким однодумцем Франка. Вони спільно працювали над виданням низки періодичних публікацій, серед яких найбільш відомими були "Громадський друг" та "Дзвін". Ці видання стали важливими інструментами для поширення ідей соціальної рівності, народного самовизначення та демократичних реформ.

Франко і Павлик також спільно виступали проти клерикалізму та консервативних політичних сил, які гальмували розвиток українського національного руху. Павлик підтримував ідеї соціалізму, і разом з Франком вони закликали до боротьби проти феодальної системи та експлуатації робітників і селян: «Спільна діяльність Франка і Павлика відіграла вирішальну роль у формуванні української соціалістичної думки, закладаючи підвалини для майбутнього політичного і соціального розвитку[27, с.72]».

Доречним буде відмітити також, що Франко не обмежувався тільки українськими джерелами, а активно звертався до європейської філософської думки. Він вивчав роботи Карла Маркса, Фрідріха Енгельса, а також інших представників соціалістичних та революційних рухів. Ідеї Маркса та Енгельса, зокрема їхні праці про класову боротьбу та експлуатацію робітничого класу, глибоко вплинули на Франкове розуміння соціальних проблем.

Під впливом цих європейських мислителів Франко розвинув власне бачення шляхів подолання соціальної нерівності та побудови справедливого суспільства. Він вважав, що революційні зміни необхідні для досягнення рівності і свободи, але також визнавав, що такі зміни мають відбуватися з урахуванням національних інтересів українців.

Окрім Маркса та Енгельса, Франко цікавився роботами таких європейських мислителів, як П'єр-Жозеф Прудон та Михайло Бакунін. Їхні критики капіталізму та захист робітничого класу також стали важливими джерелами натхнення для Франка в його літературній і публіцистичній діяльності: «Франко адаптував європейські соціалістичні ідеї до українських реалій, поєднуючи їх із прагненням до національного визволення[36, с.154]».

Взаємодія Івана Франка з Михайлом Драгомановим, Михайлом Павликом і європейськими мислителями стала одним із ключових чинників формування його світогляду. Ці контакти допомогли Франку збагатити свої ідеї про

національне визволення, соціальні реформи та права людини, а також знайти нові шляхи для досягнення соціальної справедливості. Завдяки співпраці з іншими мислителями Франко поєднав український національний рух з європейськими ідеями соціальної рівності, створивши унікальний інтелектуальний синтез.

Протягом всього творчого шляху Франка, його постійно спонукали соціально-політичні проблеми. Іван Франко був не лише теоретиком і письменником, а й активним учасником політичного життя свого часу. Його твори й публіцистика тісно перепліталися з реальними соціальними та політичними проблемами, з якими стикалося українське суспільство в другій половині XIX століття. Серед найважливіших тем, які Франко піднімав у своїй творчості, можна виділити такі: селянське життя, соціальна нерівність, національне визволення та боротьба за права робітничого класу.

Питання селянського життя чітко відображається в одному із найвідоміших творів, як-от "Борислав сміється", де Франко змальовував важке життя українських селян, які були змушені працювати в нелюдських умовах. Він акцентував увагу на експлуатації селян великими землевласниками та на необхідності змін у суспільстві. У своїй публіцистиці Франко виступав за соціальні реформи, які могли б полегшити становище селянства.

Франко також піднімав питання соціальної нерівності у своїх художніх творах і статтях, закликаючи до соціальної справедливості. Він відстоював права робітників і селян, які страждали від несправедливої системи. У творі "Перехресні стежки" він показав, як соціальні конфлікти впливають на життя людей, створюючи безвихідні ситуації та підштовхуючи до революційних змін.

Не зайвим буде відмітити, що національне питання також займало важливе місце в творчості Франка. Він підтримував ідеї національного визволення українців, обстоюючи право українського народу на самовизначення. У своїх

творах Франко звертав увагу на пригнічення українців як у соціальному, так і в національному вимірі. Через це його літературна та публіцистична діяльність часто спрямовувалася на заклик до національної боротьби та єдності.

Франко не обмежувався лише літературою — він активно брав участь у політичному житті. Він був одним із перших українських письменників, який відкрито виступав з критикою існуючого режиму та пропонував шляхи для соціально-економічних реформ. Участь Франка у виборах, його співпраця з політичними партіями та його журналістські матеріали підтверджують його прагнення до реальних змін у суспільстві: «Франко вірив, що література повинна не тільки відображати дійсність, але й бути інструментом для її зміни[16, с.48]».

Отже, варто відзначити, що суспільно-політичні події, в яких жив і діяв Іван Франко, значною мірою вплинули на формування його світогляду. В умовах національного відродження, соціальних конфліктів та під тиском Австро-Угорщини Франко створював свої літературні та публіцистичні праці, в яких відстоював ідеї соціальної справедливості, рівності та національної емансипації. Його співпраця з іншими видатними мислителями, такими як Михайло Драгоманов та Михайло Павлик, та звернення до європейських інтелектуальних течій, зокрема соціалізму, суттєво збагатили його світогляд і підштовхнули до активної участі в політичному житті. У своїх творах Франко поєднував теоретичний аналіз із реальними суспільними проблемами, закликаючи до змін та соціальних реформ. Його літературна та політична діяльність стали вагомим внеском у розвиток національної самосвідомості українців та боротьбу за соціальну справедливість.

1.2. Класова боротьба та соціальні конфлікти у творах Івана Франка

У другій половині XIX століття на українських землях, зокрема в Галичині, відбувалися глибокі соціальні та економічні зміни. Скасування кріпацтва в 1848 році створило умови для розвитку нових суспільних відносин. Проте, як ми зауважуємо, після звільнення селян від кріпосницьких пут ситуація не стала легшою. Нова форма експлуатації, зокрема аграрні реформи та безземелля, загострили класові суперечності. Ці соціально-економічні процеси, на нашу думку, стали тлом для творчості Франка, в якій він відображав боротьбу селян і робітників проти нових форм капіталістичної експлуатації.

Твори Франка, зокрема романи "Борислав сміється" та "Перехресні стежки", відображають ці процеси через призму боротьби робітників і селян проти своїх експлуататорів. Бориславські робітники, зображені Франком, як ми вважаємо, символізують масу трудового населення, яке стало заручником нових капіталістичних відносин. Франко звертає увагу на злиденне життя і жорстоку експлуатацію людей з боку власників землі та підприємств, що, зрештою, призводить до формування в їхньому середовищі протестних настроїв.

У "Борислав сміється" Франко демонструє глибоке розуміння соціальної нерівності та несправедливості капіталістичної системи. Природні ресурси Бориславського нафтового басейну, на нашу думку, стають джерелом багатства для небагатьох, тоді як більшість населення живе в злиднях. Конфлікти між працівниками та їхніми роботодавцями ілюструють глибоку соціальну кризу, спричинену капіталістичними стосунками. Франко не лише фіксує ці проблеми, але й, закликає до дій — до боротьби за соціальну справедливість. В його творах ми можемо знайти багатьох персонажів, що стають символами класової боротьби. Вони протистоять своїм гнобителям і шукають шляхів до кращого життя. Яскравим прикладом є Іван Котик з роману "Борислав сміється", який, на нашу думку, є уособленням протесту і революційної свідомості. Таких героїв

Франко подає не лише як індивідуальних борців, але як представників широких мас, які прагнуть змін.

Франко також приділяв значну увагу процесу формування класової свідомості серед робітників і селян. Ми вважаємо, що у його творах відображається усвідомлення працівниками свого соціального становища, що спонукає їх до колективної дії та боротьби за свої права. У поемі "Мойсей" автор підкреслює важливість освіти та об'єднання працівників для досягнення соціальних змін. Колективна свідомість, на нашу думку, стає рушійною силою для подолання соціальних проблем, а індивідуальна відповідальність кожного робітника є необхідною умовою для успіху цієї боротьби.

В "Перехресних стежках" Франко зображує адвоката Євгенія Рафаловича, який бореться за права селян та відстоює ідеали соціальної справедливості в умовах галицького провінційного містечка. Рафалович, як ми вважаємо, стає символом інтелігенції, яка свідомо використовує свої знання та позицію для підтримки пригноблених верств населення. Через його боротьбу Франко показує, що класова свідомість не обмежується лише робітниками, але охоплює всі верстви суспільства, які прагнуть до справедливості та рівності.

Соціальні конфлікти у творах Франка, на нашу думку, є основною рушійною силою сюжету, стимулюючи розвиток подій та характерів персонажів. Наприклад, у "Захарі Беркуті" конфлікт між селянським населенням та польськими землевласниками відображає глибокі соціальні протиріччя, які стимулюють боротьбу за свободу та гідність. Ці конфлікти не лише формують сюжет, але й, як нам здається, висвітлюють моральні та етичні питання, пов'язані з соціальною справедливістю та правами людини.

В "Борислав сміється" соціальні конфлікти стають основою для розвитку подій, де масове повстання робітників проти капіталістичної експлуатації демонструє боротьбу за гідність та права. У "Перехресних стежках" конфлікти

між різними соціальними групами, такими як інтелігенція, шляхта та селяни, відображають складність взаємодії між класами та виклики, що стоять перед суспільством у процесі соціальних змін.

Революційні настрої та ідеали соціальної справедливості, є невід'ємною частиною творчості Франка. У вірші "Вічний революціонер" та поемі "Каменярі" ці ідеї проявляються через образи борців за соціальні зміни, які вірять у можливість досягнення справедливого суспільства через постійну боротьбу та самопожертву. Франко висловлює віру у прогрес та можливість створення кращого майбутнього завдяки невтомній праці та колективним зусиллям.

У "Каменярях" Франко зображує групу каменярів, які розбивають кам'яну гору з метою побудови нового суспільства. Каменярі, на нашу думку, стають символами невтомної праці та самопожертви, необхідних для досягнення соціальних змін. Їхня праця є метафорою колективних зусиль, спрямованих на подолання існуючих соціальних бар'єрів та створення справедливішого суспільства. Образ каменярів підкреслює важливість колективної дії та солідарності у боротьбі за соціальну справедливість.

Ми вважаємо, що вплив марксистської теорії на творчість Франка заслуговує на певну увагу. Хоча Франко не був прямим послідовником марксизму, його погляди на класову боротьбу та соціальну нерівність мають спільні риси з марксистськими ідеями. Франко, як нам здається, адаптував ці ідеї до українського контексту, підкреслюючи національну самосвідомість та важливість культурного відродження у боротьбі за соціальну справедливість. Інші ідеології, такі як націоналізм та гуманізм, також вплинули на його творчість, створюючи синтез теоретичних підходів для відображення складності соціальних конфліктів.

Практичні наслідки класової боротьби у творах Франка, на нашу думку, відображаються в описі революційних дій та їхнього впливу на суспільство. У

"Захарі Беркуті" та інших творах Франко показує, як революційні події впливають на життя людей, змінюють соціальні структури та сприяють встановленню нових, більш справедливих відносин у суспільстві. Роль окремих особистостей у цих процесах також є важливою темою, демонструючи, як індивідуальні дії можуть сприяти або стримувати соціальні зміни.

У "Борислав сміється" масове повстання робітників приводить до тимчасової перемоги, яка є лише початком довшої боротьби за права та соціальну справедливість. Це, на нашу думку, відображає реалії того часу, коли соціальні зміни були складним і тривалим процесом, що вимагав постійної боротьби та самопожертви. У "Перехресних стежках" боротьба адвоката Рафаловича показує, як індивідуальні зусилля можуть мати значний вплив на суспільні процеси, але також відображають складність та багатогранність соціальних конфліктів.

Для більш глибокого аналізу ми вважаємо за необхідне порівняти підходи Франка до класової боротьби з іншими українськими чи європейськими письменниками. Це допоможе визначити унікальність його поглядів та внесок у літературу. Наприклад, порівняння з Лесею Українкою, яка також відображала соціальні проблеми, але використовувала інші літературні засоби, дозволяє побачити різноманітність підходів до теми класової боротьби в українській літературі. У порівнянні з Чарльзом Дікенсом, який зосереджувався на соціальній нерівності у англійському суспільстві, Франко, на нашу думку, демонструє власний стиль та ідеологічну орієнтацію, поєднуючи національне самовизначення з соціальною критикою. Це підкреслює його внесок у розвиток української літератури та соціальної думки.

Іван Франко, використовує багатозаровий символізм, щоб підкреслити сутність класової боротьби у своїх творах. Символи допомагають глибше відобразити соціальні конфлікти між робітниками та капіталістами, а також виклики, з якими стикається суспільство в умовах нерівності.

Наприклад, у "Борислав сміється" нафтові свердловини символізують багатство, яке витягується з землі, але доступ до нього мають лише капіталісти. Земля, яка є основою життя для селян і робітників, перетворюється на інструмент експлуатації та засіб наживи для капіталістичної еліти. Таким чином, природа стає символом експлуатації, а боротьба за неї — класовим конфліктом між тими, хто працює, і тими, хто володіє ресурсами.

У "Перехресних стежках" Франко використовує образи суспільних інститутів, таких як судова система, політична влада та церковні структури, щоб підкреслити роль цих інститутів у підтримці класової нерівності. Ці інституції, на нашу думку, символізують механізми пригноблення, через які еліти зберігають свою владу та контроль над біднішими верствами населення. Назва твору "Перехресні стежки" також має символічне значення, представляючи пересічення життєвих шляхів різних соціальних класів. Ці перехресні шляхи є своєрідним полем битви між людьми різного походження, де відбувається зіткнення ідей та інтересів. Євгеній Рафалович, адвокат, що прагне соціальної справедливості, стикається з перешкодами з боку тих, хто захищає старий порядок. Це зіткнення, як нам здається, є символом боротьби між старим феодальним ладом і новими соціальними ідеями, що зароджуються в умовах зростання політичної свідомості.

Символізм класової боротьби у творах Івана Франка допомагає, на нашу думку, глибше зрозуміти соціальні процеси того часу. Використовуючи символи природи, соціальних інститутів та героїв, Франко підкреслює економічну та соціальну нерівність, а також важливість боротьби за соціальну справедливість і рівність.

Для більш глибокого розуміння класової боротьби у творах Франка ми вважаємо важливим розглянути його творчість через призму літературної теорії, зокрема марксистської літературної критики. Марксистський підхід до аналізу літератури фокусується на соціально-економічних умовах, що впливають на

творчість автора, а також на способах, якими літературні твори відображають, критикують або підтримують існуючі соціальні відносини.

Франко, хоча й не був прямим послідовником марксизму, у його творах, як нам здається, присутні елементи класової боротьби, які можна інтерпретувати через марксистську перспективу. Він зображує класову нерівність та експлуатацію як основні проблеми свого часу, що відповідає марксистським поглядам на капіталізм як систему, що породжує класові протиріччя. Проте Франко додає до цього національний та культурний вимір, підкреслюючи важливість національної самосвідомості та культурного відродження у боротьбі за соціальну справедливість.

Крім марксизму, на творчість Франка, на нашу думку, впливали ідеї гуманізму та націоналізму. Гуманістичний підхід підкреслює цінність кожної людини та її здатність до самореалізації, що відображається у прагненні Франка до соціальної справедливості та рівності. Націоналістичні ідеї додають до цього контексту важливість культурної ідентичності та національного самовизначення як частини боротьби за соціальну справедливість.

Хоча творчість Франка відзначається глибоким соціальним спрямуванням, ми вважаємо важливим розглянути критичний погляд на його роботи. Деякі критики стверджують, що Франко іноді надмірно романтизував боротьбу та героїзував своїх персонажів, що може спотворювати реалії соціальних конфліктів. Інші ж вважають, що його твори залишаються актуальними завдяки глибокому аналізу соціальних проблем та універсальності тем класової боротьби.

Творчість Івана Франка, на нашу думку, мала значний вплив на розвиток української літератури та соціальної думки. Його твори стали джерелом натхнення для багатьох письменників, активістів та громадських діячів, які прагнули до соціальних змін. Франко через свої твори формував громадську

свідомість, закликаючи до єдності та боротьби за права людини та соціальну справедливість.

Його вплив відчувається і в сучасній літературі, де його твори досі аналізуються як приклади соціально-критичної літератури, що відображає боротьбу за справедливість та рівність. Франко залишається символом боротьби за права робітників та селян, а його ідеї про соціальну справедливість, як ми вважаємо, продовжують надихати нові покоління на боротьбу за кращі умови життя та рівні права.

Таким чином, класова боротьба та соціальні конфлікти займають центральне місце у творчості Івана Франка, відображаючи глибокі соціальні проблеми його часу та закликаючи до свідомої боротьби за соціальну справедливість. Франко через свої твори, на нашу думку, демонструє важливість колективної дії, класової свідомості та революційних ідеалів для досягнення соціальних змін. Його літературна спадщина залишається актуальною й сьогодні, надихаючи нові покоління на боротьбу за права людини та створення більш справедливого суспільства.

1.3. Питання національної самосвідомості та соціальної нерівноправності у поетичній творчості Івана Франка

Іван Франко, як визначний український письменник і соціальний активіст кінця XIX — початку XX століття, через свій літературний доробок глибоко аналізував соціальні проблеми своєї епохи. У його поетичних та прозових творах, на нашу думку, чітко прослідковуються теми національної самосвідомості та соціальної нерівноправності, які виникали в умовах економічної несправедливості, політичного гніту та соціальної дискримінації. Ми вважаємо, що ці теми не лише відображають реалії свого часу, але й виступають заклик до свідомої боротьби за національну та соціальну справедливість.

Поема Івана Франка "Мойсей" є однією з ключових у його творчості та символізує глибокі роздуми над питанням національної самосвідомості українського народу. Франко використовує образ біблійного пророка Мойсея, щоб метафорично відобразити шлях українців до національного визволення та усвідомлення своєї ідентичності. Це, на нашу думку, є важливим елементом, що дозволяє Франку підкреслити зв'язок між духовним та політичним визволенням.

У поемі Мойсей є алегоричним образом, який втілює не лише біблійного пророка, але й провідника, що прагне вивести свій народ із темряви до свободи. Для українців кінця XIX століття цей образ був особливо актуальним, оскільки їхня боротьба за національну незалежність була складною і тривалою. Франко через фігуру Мойсея підкреслює важливість національної самосвідомості як сили, що допомагає народові об'єднатися заради спільної мети. Це, як ми вважаємо, є ключовим моментом у розумінні національної ідентичності Франка.

У поемі народ Ізраїля, який Мойсей веде через пустелю, постійно сумнівається в своєму лідері, розчаровується та вагається, чи варто продовжувати боротьбу. Це є метафорою для українського суспільства, яке,

попри численні зусилля своїх провідників, не завжди було готове до активної боротьби за свободу. Франко порушує важливе питання: без самосвідомості та віри у власні сили, народ ризикує залишитися без лідера і втратити свою ідентичність. Такі мотиви, як ми вважаємо, відображені в розділах поеми, де Мойсей звертається до свого народу, намагаючись пробудити в ньому свідомість і рішучість.

Ми вважаємо, що "Мойсей" є надзвичайно актуальним твором для розуміння національної ідеї Франка. Франко писав "Мойсея" у період посилення національних рухів в Україні, коли ідеї самовизначення були вкрай актуальними. Поема наголошує, що національна самосвідомість є ключем до досягнення національної незалежності. Через образи народу, який мусить пройти через "пустелю" випробувань, щоб заслужити на "землю обітовану", Франко показує, що тільки через усвідомлення себе як єдиного цілого та готовність боротися за своє майбутнє, український народ зможе здобути свободу.

Мотив жертви заради майбутнього народу є однією з основних тем у творчості Франка. Ми вважаємо, що Мойсей, як і інші провідники національних рухів, мусить пожертвувати собою заради свого народу. Це є символом того, що на шляху до національної самосвідомості та визволення завжди є ті, хто мусить віддати своє життя і зусилля заради інших. Франко вірив, що без таких жертвних особистостей національна боротьба буде неможливою. Ця тема, як ми бачимо, відображена в багатьох його поетичних творах, де герої демонструють готовність до самопожертви заради великої мети.

Соціальна нерівноправність є одним з основних мотивів поетичної творчості Івана Франка. У своїх віршах та поемах він глибоко аналізує проблеми бідності, експлуатації та несправедливості, які панували в суспільстві кінця XIX — початку XX століття. Через свої поетичні твори Франко передає біль пригнічених верств населення і висловлює ідеї соціальної рівності та справедливості.

У багатьох віршах Франка простежується гостра критика існуючих соціальних відносин, де багаті використовують бідних. Поет часто змальовує селян, робітників, які зазнають експлуатації з боку власників землі або промислових підприємств. Наприклад, у його збірці "З вершин і низин" ми бачимо, як він виразно зображує різницю між життям багатих і бідних. Вірш "Гримить!" передає соціальну напругу і наростання протесту серед народних мас, що є реакцією на тривалу соціальну несправедливість.

Франко ставить питання про нерівні соціальні умови для різних верств населення. У його поезіях часто з'являються образи селян, які важко працюють на землі, але не мають можливості покращити своє життя через експлуатацію поміщиків. У таких творах, як "Борислав сміється", ми бачимо акцент на робітничих страйках і боротьбі за кращі умови життя. Хоча цей твір є прозовим, мотиви соціальної нерівності та боротьби, які Франко висловлює в поезії, є подібними за своєю суттю.

Франко використовує образи знедолених і пригнічених, щоб підкреслити соціальну нерівноправність. Він змальовує їх не лише як жертв несправедливого соціального ладу, але й як тих, хто має потенціал для боротьби за свої права. У вірші "Каменярі" поет показує, як знедолені маси, хоч і перебувають під гнітом, зберігають силу і готовність боротися за зміни. Ці образи, на нашу думку, служать виразним закликком до соціальної справедливості.

Хочемо відмітити, що Франко вірив у можливість побудови більш справедливого суспільства, де кожен матиме рівні права і можливості. У своїх поетичних творах він не тільки показує нерівноправність, але й закликає до боротьби за соціальну рівність. Поет вбачає в народних рухах і страйках початок процесу визволення пригнічених класів. Він вірив у силу народу, здатного змінити світ, і в своїх творах активно пропагував ідею соціальної справедливості та рівності.

Окрім поеми "Мойсей", важливі аспекти національної і соціальної боротьби також знайшли своє відображення в інших його поетичних творах. Наприклад, у вірші "Вічний революціонер" Франко зображує постійне прагнення до змін, боротьбу за справедливість і кращу долю для народу, акцентує на образі "вічного революціонера", який ніколи не зупиняється у своїх зусиллях досягнути свободи.

У цьому вірші переплітаються ідеї боротьби за соціальну рівність і прагнення до національного визволення, що є характерною рисою творчості Франка. Ми вважаємо, що ці ідеї відображають переконання Франка щодо необхідності комплексного підходу до національного та соціального визволення.

У збірці віршів "З вершин і низин" Франко акцентує на класовій боротьбі та національній ідентичності. Вірші, що входять до збірки, зокрема "Товаришам із тюрми", розкривають теми боротьби українського народу проти соціальної несправедливості й гніту. Тут Франко висловлює думки про необхідність змін, які повинні охопити всі верстви суспільства: «Нам пора для України жить! [59, с.69]». Ця цитата, на нашу думку, підкреслює його прагнення до світлого майбутнього для народу, вільного від соціальних та національних утисків.

"Каменярі" є одним із найвідоміших творів Франка, де розкривається тема боротьби за соціальне і національне визволення. У цьому вірші каменярі символізують людей, які працюють на розбивання шляху для майбутнього, борються з соціальним і національним гнітом. Франко підкреслює ідею колективної боротьби: «Ми ломим скалу, розбиваєм граніт [59, с.70]». Це, як ми вважаємо, є глибоким символом того, як народ через боротьбу прокладає шлях до свободи і рівності. Каменярі, що розбивають кам'яну гору, є метафорою для тих, хто невтомно працює на благо суспільства, навіть стикаючись з великими перешкодами. Цей образ підкреслює важливість колективної дії та солідарності у боротьбі за соціальну справедливість.

У вірші "Сурка" Франко використовує образи національної та соціальної боротьби через персоніфіковану природу. Вірш звертається до проблеми соціальної нерівності, розкриваючи ідею, що навіть природа бере участь у боротьбі за справедливість. Образи, що використовуються в цьому вірші, є символічними для класової боротьби, яка є частиною ширшої національної боротьби. Це, на нашу думку, допомагає глибше зрозуміти роль природи як символу боротьби та експлуатації.

У творі "Товаришам із тюрми" Франко піднімає тему політичного та соціального гніту, описуючи життя людей, ув'язнених за свої переконання. Вірш наголошує на ідеї боротьби за свободу, незалежність і справедливість, закликаючи до солідарності серед пригнічених: «Ми в кайданах, але не скорені!» [58, с.42]. Ця цитата, на нашу думку, підкреслює нерозривний зв'язок між боротьбою за національне визволення і соціальною справедливістю, акцентуючи на солідарності як ключовому елементі цієї боротьби.

Ми вважаємо, що національна боротьба та прагнення до соціальної справедливості часто йдуть пліч-о-пліч у творчості Франка. Для нього ці дві теми є взаємопов'язаними, оскільки визволення українського народу неможливе без досягнення соціальної рівності та справедливості для всіх його верств. Франко переконаний, що національна свобода є неможливою без усунення класової несправедливості. Цей зв'язок, на нашу думку, добре відображений у багатьох його поетичних творах, де Франко описує боротьбу народу за національну незалежність і водночас за соціальні права та рівність.

Взаємодія Франка з видатними мислителями, такими як Михайло Драгоманов і Михайло Павлик, також сприяла формуванню його поглядів на демократію, права людини та соціальні реформи. Ми вважаємо, що ці інтелектуальні контакти, разом із впливом європейських філософських ідей, зокрема марксизму та соціалізму, надали його думкам ширший інтелектуальний контекст. Франко адаптував ці ідеї до українського контексту, підкреслюючи

важливість національної самосвідомості та культурного відродження у боротьбі за соціальну справедливість.

Хоча творчість Франка відзначається глибоким соціальним спрямуванням, вважаємо за доцільне розглянути критичний погляд на його роботи. Деякі критики стверджують, що Франко іноді надмірно романтизував боротьбу та героїзував своїх персонажів, що може спотворювати реалії соціальних конфліктів. Інші ж вважають, що його твори залишаються актуальними завдяки глибокому аналізу соціальних проблем та універсальності тем класової боротьби. Цей критичний погляд дозволяє нам більш об'єктивно оцінити внесок Франка в українську літературу та соціальну думку.

Творчість Івана Франка, на нашу думку, мала значний вплив на розвиток української літератури та соціальної думки. Його твори стали джерелом натхнення для багатьох письменників, активістів та громадських діячів, які прагнули до соціальних змін. Франко через свої твори формував громадську свідомість, закликаючи до єдності та боротьби за права людини та соціальну справедливість.

Його вплив відчувається і в сучасній літературі, де його твори досі аналізуються як приклади соціально-критичної літератури, що відображає боротьбу за справедливість та рівність. Ми вважаємо, що Франко залишається символом боротьби за права робітників та селян, а його ідеї про соціальну справедливість продовжують надихати нові покоління на боротьбу за кращі умови життя та рівні права.

Іван Франко, хочемо зауважити, використовує багатошаровий символізм, щоб підкреслити сутність класової боротьби у своїх творах. Символи допомагають глибше відобразити соціальні конфлікти між робітниками та капіталістами, а також виклики, з якими стикається суспільство в умовах нерівності.

Наприклад, у "Борислав сміється" нафтові свердловини символізують багатство, яке витягується з землі, але доступ до нього мають лише капіталісти. Земля, яка є основою життя для селян і робітників, перетворюється на інструмент експлуатації та засіб наживи для капіталістичної еліти. Таким чином, природа стає символом експлуатації, а боротьба за неї — класовим конфліктом між тими, хто працює, і тими, хто володіє ресурсами.

У "Перехресних стежках" Франко використовує образи суспільних інститутів, таких як судова система, політична влада та церковні структури, щоб підкреслити роль цих інститутів у підтримці класової нерівності. Ці інституції, на нашу думку, символізують механізми пригноблення, через які еліти зберігають свою владу та контроль над біднішими верствами населення. Назва твору "Перехресні стежки" також має символічне значення, представляючи пересічення життєвих шляхів різних соціальних класів. Ці перехресні шляхи є своєрідним полем битви між людьми різного походження, де відбувається зіткнення ідей та інтересів. Євгеній Рафалович, адвокат, що прагне соціальної справедливості, стикається з перешкодами з боку тих, хто захищає старий порядок. Це зіткнення, як нам здається, є символом боротьби між старим феодальним ладом і новими соціальними ідеями, що зароджуються в умовах зростання політичної свідомості.

Символізм класової боротьби у творах Івана Франка допомагає, на нашу думку, глибше зрозуміти соціальні процеси того часу. Використовуючи символи природи, соціальних інститутів та героїв, Франко підкреслює економічну та соціальну нерівноправність, а також важливість боротьби за соціальну справедливість і рівність.

Таким чином, питання національної самосвідомості та соціальної нерівності займають центральне місце у поетичній творчості Івана Франка. Він, на нашу думку, через свої твори демонструє, як національна боротьба та соціальна справедливість тісно пов'язані між собою, і що успішне національне

визволення неможливе без досягнення соціальної рівності. Франко використовує багатошаровий символізм, глибокий аналіз соціальних проблем та образи героїв, щоб підкреслити необхідність колективної дії, класової свідомості та революційних ідеалів для досягнення соціальних змін. Його літературна спадщина, на наше глибоке переконання, залишається актуальною й сьогодні, надихаючи нові покоління на боротьбу за права людини та створення більш справедливого суспільства.

РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНІ ЗАСОБИ ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ У ПРОЗІ ТА ДРАМАТУРГІЇ ІВАНА ФРАНКА

2.1. Реалізм і символізм як інструменти відтворення соціальних реалій у прозових творах Івана Франка

Іван Франко, на наше глибоке переконання, один із найвизначніших представників української літератури кінця XIX — початку XX століття, який своїм творчим доробком суттєво вплинув на розвиток не лише літератури, але й соціальної думки. Його прозові твори вирізняються глибоким аналізом соціальних проблем та реалій того часу. Франковий реалізм характеризується не лише документальним відтворенням дійсності, але й прагненням виявити соціальні закони, що визначають розвиток суспільства. Символізм, інтегрований у його прозу, додає творам багатошаровості та глибокого філософського змісту, що дозволяє Франку ефективно передавати складні соціальні проблеми через метафоричні образи та символи.

Реалізм у творчості Франка виступає не лише як засіб точного відтворення соціальних явищ, але й як інструмент аналізу та критики існуючих соціальних структур. Франко використовує реалістичні описи для розкриття глибинних соціальних конфліктів, особливо класової боротьби, яка була однією з основних проблем його часу.

Роман «Борислав сміється» є одним із найяскравіших прикладів соціального реалізму в творчості Франка. У цьому творі письменник детально описує життя робітників нафтових промислів у Бориславі, висвітлюючи жахливі умови праці, жорстоку експлуатацію з боку капіталістів та нерівноправність між соціальними класами. Франко майстерно змальовує процеси пролетаризації селянства, яке, залишивши свої господарства, змушені було працювати на нафтових промислових, що лише поглиблювало їхню залежність та безпорадність.

«Той самий робітник, котрий цілий день по коліна в болоті корчився, щоб добути свою платню, тепер мусив витратити ці гроші на те, щоб хоч трохи зігрітися чи заспокоїти голод[54,с.45]». Цей опис підкреслює соціальну несправедливість та безжальність капіталістичної системи, яка лише збагачує небагатьох, залишаючи більшість населення у стані постійної бідності та експлуатації. Франко через реалістичні описи життя робітників демонструє необхідність соціальних змін та класової боротьби.

У романі "Перехресні стежки" Франко переносить увагу на інтелігенцію та її роль у соціальних змінах. Тут реалізм виявляється у зображенні складних взаємовідносин між різними соціальними групами — селянством, поміщиками та чиновниками. Головний герой твору, адвокат Євгеній Рафалович, стає символом прогресивної інтелігенції, яка прагне боротися з корупцією та захищати права селян: «Рафалович бачив, як чиновник, що мав би захищати право, використовує своє становище, щоб грабувати тих, хто йому довіряє [60, с.123]».

Франко реалістично змальовує соціальні умови того часу, коли селянство перебувало в тяжкому становищі через феодалні залишки та несправедливі закони. Автор підкреслює безправ'я простих людей та зловживання владою з боку заможних і впливових осіб, що свідчить про глибоку соціальну криву суспільства. Такий підхід Франка дозволяє йому показати складність соціальних відносин і необхідність реформ для подолання нерівності.

Символізм у творчості Франка служить потужним інструментом для поглибленого відображення соціальних проблем. Використання метафоричних образів дозволяє письменнику передати складні соціальні та моральні питання через багатозначні символи, що робить його твори більш глибокими та багатошаровими.

У романі «Борислав сміється» символізм сміху є центральним образом, який підсилює основну тему твору — класову боротьбу та соціальну нерівноправність. Сміх робітників Борислава, який на перший погляд може здатися абсурдним, є символом їхнього внутрішнього протесту проти несправедливості та знущань з боку капіталістів: «Їхній сміх був не сміхом радості, а сміхом розпачу, тим сміхом, що зринає на губах, коли вже немає сліз [54, с.46]». Цей образ сміху підкреслює безвихідь і внутрішню боротьбу людей, які стикаються з важкими життєвими обставинами. Франко використовує сміх як метафору для відображення психологічного стану робітників, що висловлює їхній протест проти соціальної несправедливості.

У романі «Перехресні стежки» символізм перехрещених шляхів виступає метафорою складності людських доль та моральних виборів, які стоять перед героями твору. Цей символ також відображає взаємоперетин особистих і соціальних конфліктів, де герої змушені вибирати між різними життєвими шляхами, часто морально неоднозначними: «Як ті стежки перехрещуються, так і людські долі переплітаються між собою, кожен вибір стає перехрестям між добром і злом [60,с.124]». Цей символічний образ підкреслює, що соціальні конфлікти не є чимось зовнішнім, вони переплітаються з особистими моральними виборами кожного героя. Франко через цей символ показує, як соціальні обставини впливають на особисті рішення та формують долі людей.

У романі "Лель і Полель" Франко використовує символізм для підкреслення соціального конфлікту між двома світоглядами. Брати Лель і Полель стають символами двох сторін: активної боротьби за соціальну справедливість та пасивної покірності долі. Ця символічна алегорія дозволяє Франкові відобразити суспільне протистояння різних класів і їхнє ставлення до соціальної нерівності: «Лель боровся до кінця, бо бачив, що в цьому його єдина можливість відстояти своє право, тоді як Полель схилився перед обставинами, приймаючи долю як неминуче[56, с.124]». Цей символічний образ підкреслює, що боротьба за справедливість та пасивне прийняття соціальної нерівності є

ключовими питаннями для кожної людини. Франко через ці образи демонструє, що соціальна зміна можливий лише тоді, коли люди обирають активну участь у боротьбі за свої права.

Варто зауважити, що освіта та просвітництво відіграють важливу роль у творчості Франка як інструменти соціальних змін. Він вважає, що освічені люди можуть бути рушійною силою у боротьбі за соціальну справедливість та рівність. У його творах освіта часто стає символом просвітництва та самореалізації, що дозволяє людям виходити з стану соціальної нерівності: «Освіта — це ключ до вільного і справедливого суспільства, де кожен має можливість реалізувати свій потенціал[60, с.115]». Ця ідея відображає переконання Франка у можливості соціальної трансформації через освітні реформи та просвітницькі заходи. Він бачить в освіті засіб для підвищення соціальної мобільності та зменшення нерівності в суспільстві.

Доцільним буде акцентувати увагу на тому, що образи у «Лисі Микиті» є яскравим прикладом того, як Франко використовує символізм і сатиру, щоб показати суспільні реалії. Наприклад, головний герой, Лис Микита, уособлює типаж «хитрого, але обмеженого» персонажа, який змушений пристосовуватися до жорстоких соціальних обставин. Його хитрощі та маніпуляції є відображенням реальної соціальної боротьби, де люди вимушені хитрувати та обходити правила, щоб вижити та знайти свій шлях до «гідного» життя.

Лис, як головний герой, одночасно є і реалізацією типу «маленької людини» в суспільстві, і символом хитрощів, що з'являються внаслідок соціальних обмежень та безвихідного становища. Його боротьба за виживання та успіх у соціально несправедливому світі віддзеркалює той реалізм, що є присутнім у багатьох інших творах Франка. Власне, через комічні й водночас сумні сцени, де Лис змушений обдурювати інших або шукати лазівки, автор підкреслює, як соціальні обмеження диктують правила поведінки особистості.

Наголосимо, що історичні події та соціальні зміни, що відбувалися в Україні та Європі під час життя Франка, мали значний вплив на його творчість. Революції, соціальні рухи та зміни в економічній структурі суспільства відображаються у його прозових творах, надаючи їм актуальності та своєчасності.

Революції 1848 року, які охопили багато європейських країн, стали важливим контекстом для формування ідей Франка. Ці події вплинули на його погляди щодо соціальної справедливості, національної самосвідомості та класової боротьби. Франко бачив у цих революціях можливість для соціальних змін та поліпшення умов життя робітників і селян: «Революція — це не лише зміна влади, але й глибока трансформація суспільства, де кожен має право на гідне життя[62,с.54]». Цей погляд відображає революційний дух Франка та його переконання у необхідності радикальних змін для досягнення соціальної справедливості. Наведена цитата відображає інтеграцію філософських ідей у творчість Франка, що робить його прозу не лише літературним, але й соціально-аналітичним інструментом.

Розглянемо "Сойчине крило" як приклад поєднання реалізму та символізму, де Франко через психологічний портрет і символічні елементи розкриває суспільні реалії та внутрішній світ героїв.

У цьому творі Франко реалістично описує страждання і самотність героїні, але разом із тим використовує символіку, щоб надати оповіді глибшого значення. Головна героїня — Марія, яка втілює жіночий образ, що перебуває в пошуках особистого щастя і внутрішньої свободи. Її переживання та відчуття глибоко описані реалістичними засобами, які додають емоційної напруги та створюють об'ємний психологічний портрет.

З іншого боку, символізм тут відіграє важливу роль — зокрема, символом є образ «крила», який уособлює прагнення до свободи та незалежності. Марія в

листах до головного героя розповідає про свої почуття, немов прагне піднятися над своїм трагічним становищем і набути крила для втечі від тиску суспільних обмежень.

Франко підкреслює реалізм через зображення життєвих труднощів, з якими стикається героїня. Вона прагне самостійності й незалежності, але водночас змушена рахуватися із суспільними нормами та обмеженнями. Її листи розкривають важке минуле, особисту боротьбу і самотність, що відображає реалістичний підхід автора до зображення жіночого життя в тогочасному суспільстві. Цитата, що ілюструє це: «Чому я, саме я, мусила носити все те в душі й у серці, нікому того не кажучи, чому повинна була жити, як звір у клітці, відрізана від людей, від світу, від усього, що вільне і радісне?[60, с.77]». Цей фрагмент розкриває, як Марія відчуває себе «в клітці» — метафора суспільних обмежень, які стримують її прагнення бути вільною. Це відображення суспільної нерівності, де жінка не має свободи у виборі свого життєвого шляху.

Назва твору "Сойчине крило" — є символічною. Образ крила, якого бракує пташці для польоту, символізує обмеженість можливостей героїні. Цей образ вказує на її нездійснене прагнення до свободи та самореалізації. Птах, що не може злетіти, є метафорою жінки, котра хоче вирватися з обмежень суспільства, але не має «крила» для здійснення цієї мрії.

Франко вкладає у цей образ важливий соціальний підтекст, що зображає внутрішню боротьбу жінки, яка прагне самостійності, але змушена діяти в умовах суворих соціальних обмежень. Цей символ дозволяє автору глибше показати проблему жіночої соціальної нерівності. Цитата, яка підкреслює символічне значення крила: «Може, я безкриле створіння, може, мені призначено не літати, а плазувати по землі, бути рабою і нікчемою[58, с.49]». Цей уривок ілюструє те, як героїня усвідомлює свої обмеження та внутрішню боротьбу між бажанням літати й примиренням зі своєю долею «безкрилого створіння». Таким

чином, Франко використовує символіку, щоб підкреслити прагнення жінок до свободи в умовах соціальної нерівності.

Крім соціальної складової, Франко звертається до психологічного реалізму, відтворюючи складний внутрішній світ Марії. Через її листи ми бачимо, як соціальні умови тиснуть на її особистість, змушуючи шукати компроміс між власними прагненнями та реальністю. Марія знаходиться в конфлікті між своїми бажаннями і можливостями, між соціальними умовами і особистим щастям. «Я вже не та Марія, що колись! Невже ти не розумієш? Тоді я була повна сил і жадала щастя. А тепер я тільки його боюся[61, с.65]». Це підкреслює емоційні переживання героїні, її страх перед життям і відчуття втрачених можливостей, що відображає всю складність її становища як жінки в тогочасному суспільстві.

Отже, "Сойчине крило" — це приклад, де Франко поєднує реалізм і символізм для передачі глибоких соціальних і особистісних переживань. Використання символу крила, елементів психологічного реалізму і зображення соціальної ізоляції дає змогу розкрити емоційний стан і соціальні проблеми героїні, роблячи цей твір важливим компонентом в аналізі реалізму та символізму Франка.

Аналіз природи в прозових творах Франка дозволяє нам глибше зрозуміти, як письменник використовує природні образи для відтворення соціальних реалій та емоційних станів своїх героїв. У його творчості природа часто постає не лише як фон подій, а як символ, що відображає соціальні конфлікти, моральні дилеми та національні прагнення.

Так, у романі «Борислав сміється» природа слугує фоном для жорстокого життя робітників нафтової промисловості. Франко описує важкі умови праці та руйнування природних ресурсів як символи соціальної несправедливості та експлуатації: «Борислав був наче велика рана в тілі землі. Забруднені шахти,

чорні димарі нафтових заводів нагадували про безжальне хижацтво людини, яка руйнує все на своєму шляху[54,с.58]». Цей опис підкреслює взаємозв'язок між соціальними проблемами та екологічними змінами, що відображає глибоку критику Франка щодо капіталістичної експлуатації та її наслідків для суспільства та природи.

Природні стихії, такі як бурі та дощі, у романі «Борислав сміється» виступають метафорою соціальної боротьби та внутрішніх конфліктів. Ці природні явища символізують очищення та зміни, необхідні для подолання соціальної нерівності: «Небо закривалось густими хмарами, і на землю спадали важкі дощі, наче сама природа плакала над людськими стражданнями [54, с.69]». Цей символізм підсилює сприйняття природи як безмовного свідка людських страждань, але також як символ надії на зміни та відродження суспільства.

Гори у прозових творах Франка часто символізують силу, незламність та національну ідентичність. Вони виступають метафорою протистояння соціальним конфліктам і викликам, що стоять перед суспільством: «Гори мовчали, але їхня незворушність була мовчазним докором тій несправедливості, яка панувала внизу. Вони стояли як свідки тисячолітньої боротьби людей за гідність[54, с.87]». Цей образ підкреслює важливість соціальної боротьби як незворотної частини людського життя, де національні та соціальні ідеї переплітаються. Франко використовує гори як символ надії та боротьби, демонструючи, що навіть у найважчих умовах люди прагнуть до змін і справедливості.

Автор вміло поєднує реалізм і символізм у своїх прозових творах, створюючи багатопланові тексти, які не лише відображають соціальні реалії, але й додають їм філософського та метафоричного значення. Це поєднання дозволяє автору передати складні соціальні проблеми через реалістичні описи та символічні образи, що робить його твори універсальними та актуальними.

У романі «Перехресні стежки» природа відображає стан внутрішньої самотності та моральних дилем головного героя, адвоката Євгенія Рафаловича. Пейзажі тут служать контрастом до його соціальної активності та відображають соціальну ізоляцію та конфлікти: «Його погляд ковзав по рівнині, яка простягалася без кінця-краю, наче підкреслюючи безмежну глибину тієї несправедливості, яку він відчував у суспільстві[60, с.154]». Природа в цьому творі відображає внутрішній стан героя та його боротьбу з соціальними обставинами, підкреслюючи безпорадність та потребу в соціальних змінах.

Реалізм та символізм у творчості Франка не лише відображають соціальні реалії, але й посилюють критичний погляд автора на суспільні проблеми. Поєднання цих художніх засобів дозволяє Франкові ефективно передавати глибокі соціальні та моральні питання через детальні описи та багатозначні символи.

Реалістичні описи Франка використовуються для точного відтворення соціальних умов та проблем. Це дозволяє автору не лише показати, а й проаналізувати причини та наслідки соціальної нерівності. Наприклад, у романі «Борислав сміється» детальний опис умов праці та життя робітників нафтової промисловості слугує основою для критики капіталістичної експлуатації.

Символізм у прозі Франка додає глибини його творів, роблячи соціальні проблеми більш багатозначними та метафоричними. Символічні образи дозволяють Франкові передавати складні ідеї через образи, що мають глибокий смисловий підтекст. Це робить його твори не лише літературними, але й філософськими, пропонуючи читачам роздуми над соціальними та моральними питаннями.

І реалізм, і символізм у прозових творах Івана Франка виступають як потужні інструменти для відображення та критики соціальних реалій його часу. Реалістичні описи дозволяють точно передати соціальні умови та проблеми, тоді

як символічні образи додають глибини та багатозначності його творам. Поєднання цих художніх засобів робить прозу Франка універсальною та актуальною, дозволяючи йому ефективно передавати складні соціальні та моральні питання, що стоять перед суспільством. Таким чином, творчість Франка залишається важливою для розуміння соціальних проблем не лише його часу, але й сучасності, адже її теми залишаються актуальними та важливими для подальших досліджень та аналізу.

2.2. Соціальні конфлікти та образи «маленької людини» у драматургії Франка

Іван Франко, визначний український драматург своєї епохи, використовував реалізм і символізм для проникливого аналізу соціальних конфліктів і внутрішнього світу своїх героїв. Одним із найвідоміших творів, де Франко майстерно передає трагізм "маленької людини", є драма "Украдене щастя" (1893). У цій п'єсі письменник зображує, як соціальні умови визначають долі героїв, а також піднімає питання нерівності, моральної відповідальності та соціальної несправедливості. Цей розділ присвячений аналізу соціальних конфліктів та образів "маленької людини" у драмі "Украдене щастя" Івана Франка, зокрема через персонажів Анни, Михайла та Миколи.

Термін "маленька людина" у драматургії Франка позначає персонажів, які перебувають у нижчих соціальних прошарках і мають обмежені можливості для самореалізації та змін свого становища. Ці персонажі стають жертвами соціальних обставин, які визначають їхні долі та обмежують їхні права. У "Украденому щастя" Франко майстерно відтворює трагедію таких людей через персонажі Анни, Михайла та Миколи, демонструючи їхню безпорадність перед соціальними структурами та моральними дилемами.

Анна — центральний персонаж п'єси, є символом "маленької людини", життя якої повністю підпорядковане соціальним умовам. Її доля визначається без її власної участі, коли брати, керуючись власним комфортом та домовленостями, "продають" її за дружину селянину Миколі. Цей образ підкреслює, як патріархальні структури позбавляють жінок можливості приймати власні рішення та боротися за особисте щастя: «Чи ж ти не знаєш, що мене браття продали, мов телицю, тому чоловікові?[61, с.42]».

Анна стає символом жіночої безправності, її роль зводиться до інструменту для забезпечення соціального статусу та стабільності чоловіків — братів і

чоловіка. Водночас, внутрішня боротьба Анни між її почуттями до Михайла та обов'язками перед Миколою відображає конфлікт між прагненням до особистого щастя та суспільними нормами. Цей образ демонструє, як соціальні обставини створюють внутрішні дилеми, що ведуть до психологічного напруження та трагедії.

Микола, чоловік Анни, також втілює образ "маленької людини". Він працьовитий і покірний селянин, який, незважаючи на свою відданість та важку працю, стає жертвою соціальної несправедливості. Микола стає символом безсилля перед обставинами, які йому не підвладні, оскільки він не може змінити своє становище або забезпечити щастя Анні через соціальні обмеження: «Що я тобі зробив, Анно, що ти мене так ненавидиш?[61, с.52]».

Франко через цей образ демонструє, як соціальна нерівноправність та несправедливість руйнують життя простих людей, які не мають можливості вплинути на хід подій. Микола стає заручником долі, символом тих, хто намагається добитися щастя у системі, яка цьому перешкоджає.

Михайло, минуле кохання Анни, є ще одним важливим персонажем, який уособлює образ "маленької людини". Він представляє собою ідеалізовану версію простого, але гідного чоловіка, який прагне справедливості та кохання. Його взаємини з Анною відображають невиконані мрії та прагнення до щастя, яке не може бути реалізоване. Михайло символізує прагнення до свободи та справедливості, але також демонструє, як соціальні умови можуть перешкоджати реалізації цих прагнень. Його нездатність змінити своє становище і врятувати Анну від соціального гніту підкреслює безсилля "маленьких людей" перед соціальними структурами.

Соціальні конфлікти є основною рушійною силою п'єси "Украдене щастя". Вони виявляються у боротьбі між особистими почуттями та соціальними обов'язками, які нав'язуються зовнішніми обставинами. Основний конфлікт —

це протистояння між індивідуальним правом на щастя та соціальними зобов'язаннями.

Франко через п'єсу демонструє соціальну несправедливість, яка виникає через закріплені суспільні норми. Брати Анни, змовившись з Миколою, буквально "продали" її як дружину, і це не викликало осуду суспільства. Водночас, Михайло, як представник нижчих соціальних прошарків, втрачає всі можливості на особисте щастя і кохання через своє походження та соціальний статус. Цей аспект підкреслює системну нерівність, де соціальні та економічні обставини визначають життєві шляхи людей, позбавляючи їх можливості реалізувати свої бажання та потреби.

Одним із ключових соціальних конфліктів у п'єсі є протистояння індивідуальних почуттів з патріархальною системою, яка нав'язує жорсткі правила поведінки. Анна, як жінка, є жертвою подвійного гніту: з одного боку, вона підкоряється волі своїх братів і чоловіка, з іншого — змушена жертвувати своїм щастям заради соціальних норм. Це створює внутрішні конфлікти, що ведуть до психологічного напруження та трагедії: «Ти мені як брат, я тобі сестра! Що ж ви зробили з моїм життям?[61, с.51]». Ця фраза підкреслює безпорадність Анни перед патріархальними структурами, які визначають її життєвий шлях без можливості самостійного вибору.

Франко через драму "Украдене щастя" піднімає складні моральні питання. Герої п'єси опиняються перед вибором між особистим щастям і соціальною відповідальністю. Михайло, повернувшись до Анни, ставить під загрозу її сімейне життя, хоча й робить це з любові. Анна, у свою чергу, вагається між своїми почуттями та обов'язками перед чоловіком. Ця дилема є символом моральних виборів, перед якими стоять не лише герої п'єси, а й тисячі інших "маленьких людей" того часу, яких суспільство ставить перед важкими життєвими випробуваннями: «Я любила тебе колись, Михайле, але тепер пізно! Моя доля вже вирішена[61, с.63]». Саме це і відображає внутрішню боротьбу

героїв між власними бажаннями та соціальними обов'язками, що часто призводить до трагедії та руйнування особистих стосунків.

Драма "Украдене щастя" відзеркалює соціальні реалії України кінця XIX століття, зокрема нерівність між соціальними класами, патріархальні обмеження та несправедливість у соціальних відносинах. Франко використовує драматичні конфлікти для критики суспільних норм та заклику до соціальних змін. Через образи "маленьких людей" він показує, як соціальні структури впливають на життя окремих людей, позбавляючи їх можливості самореалізації та досягнення щастя.

Франко піднімає питання моральної відповідальності суспільства перед "маленькими людьми". Він демонструє, як соціальні інститути, такі як родина та патріархат, можуть позбавляти людей їхніх прав та гідності. Анна та Микола стають жертвами цих інституцій, що викликає потребу в соціальній справедливості та реформуванні суспільних норм.

Франко через п'єсу "Украдене щастя" висловлює думку, що суспільство несе моральну відповідальність за життя своїх членів. Відсутність підтримки та несправедливість у соціальних відносинах призводить до трагедії, яку переживають герої. Це ставить під сумнів існуючі соціальні структури та закликає до їхнього переосмислення.

Варто відмітити, що автор розумів, що національна боротьба тісно пов'язана з соціальною нерівністю. Жіночі образи в його драматургії часто відображають цю взаємозалежність, показуючи, як національні та соціальні проблеми переплітаються. В "Украденому щастя" героїні стають частиною більшого руху за соціальну справедливість та національну самосвідомість, демонструючи, як індивідуальні страждання відображають загальні соціальні проблеми.

Франко приділяє велику увагу психологічному розвитку своїх персонажів, що дозволяє глибше розкрити їхні внутрішні конфлікти та боротьбу. Анна з "Украденого щастя" не є лише пасивною жертвою, але й особистістю, яка переживає глибокі внутрішні суперечності. Її бажання бути щасливою та одночасно зобов'язання перед сім'єю створюють напруження, яке відображає складність жіночих ролей у патріархальному суспільстві. Михайло, у свою чергу, демонструє внутрішню силу та здатність до саморефлексії, що дозволяє йому протистояти соціальним обмеженням, хоча це і призводить до трагічних наслідків.

Назва п'єси "Украдене щастя" є символічною і відображає центральний конфлікт твору. Щастя героїв вкрадене обставинами, які вони не можуть контролювати. Анна, Михайло та Микола є жертвами соціальної несправедливості, яка "краде" їхні мрії та особисте щастя. Цей символічний образ підкреслює безпорадність "маленьких людей" перед соціальними структурами та викликає співчуття до їхніх трагедій.

Отже, драма "Украдене щастя" Івана Франка є глибоким аналізом соціальних конфліктів та внутрішньої боротьби "маленької людини", яка стикається з нерівністю, гнобленням та моральними дилемами. Франко майстерно показує, як соціальні обставини руйнують долі людей, які не можуть чинити опір зовнішнім обмеженням. Через образи Анни, Михайла та Миколи письменник демонструє трагедію "маленьких людей", підкреслюючи необхідність соціальної справедливості та реформування суспільних структур. Драма також відображає глибоку моральну дилему, перед якою стоять герої, що робить твір актуальним та важливим для осмислення соціальних проблем як минулого, так і сучасності.

Драматургія Франка мала значний вплив на соціально-політичні рухи в Україні. Його твори стали джерелом натхнення для активістів та громадських діячів, які прагнули до соціальних змін. "Украдене щастя" стало символом

боротьби за соціальну справедливість та права "маленьких людей", підкреслюючи необхідність реформування соціальних структур для досягнення рівності та гідності.

Поєма «Лис Микита» є прикладом того, як Іван Франко розкриває соціальні конфлікти і зображає "маленьку людину" в умовах несправедливого суспільства. Твір, написаний у формі казки, насичений символізмом та алегорією, що дозволяє Франкові критикувати соціальні норми, корупцію та зловживання владою. Лис Микита, головний герой твору, виступає як уособлення "маленької людини" — хитрої, кмітливої, але змушеної боротися за своє існування у суспільстві, яке вибудовано на нерівності та несправедливості.

Лис Микита уособлює образ "маленької людини", яка бореться за виживання у світі, де панують нерівність і корупція. Лис не володіє ані високим соціальним статусом, ані значною владою, тому його шлях до досягнення власних цілей — це хитрість та винахідливість. Микита символізує звичайну людину, яка змушена адаптуватися до обставин і знаходити шляхи для існування в системі, що пригнічує простий народ і збагачує правлячий клас.

Микита у розмовах із сильними світу цього постійно демонструє свою винахідливість, використовуючи кожен шанс для досягнення власних цілей. Наприклад, коли Лис шукає способів уникнути покарання, він звертається до тих, хто може його захистити, і використовує свою кмітливість, щоб маніпулювати ситуацією. Це підкреслює, як звичайна людина намагається пристосуватися до нерівних умов, хоча її можливості дуже обмежені.

У «Лисі Микиті» Франко майстерно відображає соціальні конфлікти між представниками різних соціальних прошарків, демонструючи, як інститути влади зловживають своїм становищем. Корумповані чиновники, судді та впливові особи у творі представляють правлячий клас, який нехтує правами та потребами простого люду, маніпулюючи правом на свою користь. Лис Микита,

який, по суті, виступає проти системи, уособлює народ, що намагається вижити, попри несправедливі правила та корупцію.

«Микита, виступаючи проти корумпованих чиновників, демонструє прагнення "маленької людини" до справедливості, водночас стикаючись з неможливістю змінити систему самотужки[57,с.44]». Ця сцена показує, як соціальні обмеження та корупція заважають героям добиватися справедливості. Незважаючи на всі хитрощі та спроби обманути систему, Микита залишається жертвою нерівних умов.

Окремі сцени в «Лисі Микиті» підкреслюють соціальні конфлікти та обмеження, з якими стикається головний герой. Наприклад, сцена, де Микита звертається до суду, демонструє нерівноправність у суспільстві, оскільки судді та інші чиновники ставляться до нього з упередженням, і їхнє рішення не є об'єктивним. Ця сцена показує, що будь-яка спроба "маленької людини" знайти справедливість у системі, яка від природи побудована на нерівності, зазнає краху.

«Микита знав, що кожен його крок під наглядом, але він усе одно сміливо йшов уперед, не залишаючи спроб знайти хоч якусь справедливість[57, с.44]». Ця цитата демонструє відвагу та впевненість головного героя, який бореться за свої права в умовах, коли результат вирішено заздалегідь.

У «Лисі Микиті» Іван Франко через алегоричні образи і соціальну сатиру зображає трагічну долю "маленької людини", яка змушена пристосовуватися до несправедливих умов у суспільстві, де панує корупція та нерівність. Лис Микита, хоч і намагається обійти систему, все одно стикається з непоборними перешкодами. Його прагнення до справедливості та гідного життя підкреслюють соціальні конфлікти та виклики, які постають перед простою людиною, коли вона намагається відстояти свої права. Цей твір відображає глибоке розуміння

Франком проблем свого часу та викликає співчуття до "маленької людини", яка змушена боротися з потужною системою за можливість жити достойно.

Цей аналіз демонструє, як Франко використовує образ Лиса Микити для критики соціальних проблем, таких як корупція та нерівність, а також показує боротьбу звичайної людини за справедливість у несправедливих умовах.

Щоб краще зрозуміти унікальність образів "маленької людини" у драматургії Франка, корисно провести порівняльний аналіз з роботами інших драматургів, які також використовували ці образи для відображення соціальних проблем. Наприклад, у п'єсах Антона Чехова "Три сестри" та "Вишневий сад" також присутні образи "маленької людини", які відображають соціальну несправедливість та безпорадність перед суспільними обставинами. Однак Франко додає до цих образів глибокого внутрішнього опору та боротьби за самореалізацію, що робить його творчість більш актуальною для українського контексту.

Аналіз соціальних конфліктів та образів "маленької людини" у драмі "Украдене щастя" можна проводити через різні літературні теорії, такі як марксизм, фемінізм та соціологічний реалізм. Марксистська критика дозволяє розглянути класову боротьбу та економічну нерівність, які визначають життя героїв. Феміністичний підхід акцентує увагу на гендерних аспектах соціальної нерівності, що відображаються в образах жінок. Соціологічний реалізм допомагає зрозуміти, як соціальні структури впливають на особисте життя та моральні вибори персонажів.

Отже, підсумовуючи даний розділ, можемо відмітити, що у драматургії Івана Франка образи "маленької людини" виступають важливим інструментом для висвітлення соціальних конфліктів та нерівності, які панували в тогочасному суспільстві.

Соціальні конфлікти у творах Франка розгортаються навколо тем влади, класової боротьби та корупції, що призводять до постійного протистояння між представниками різних соціальних верств. Взаємодія між персонажами Франка відображає реальні соціальні ієрархії, у яких "маленька людина" опиняється на нижчих щаблях. Франко підкреслює, що в умовах такої нерівності її вибір обмежений, а прагнення до справедливості часто стикається з непоборними перешкодами.

Сюжетна лінія та образи персонажів у творах Франка демонструють трагізм становища "маленької людини", яка намагається боротися за гідне життя, але змушена діяти в умовах постійного тиску з боку соціальних інститутів та корумпованих правителів. Франко вміло використовує літературні техніки, як-от символізм, метафори та алегорії, щоб підкреслити багатозаровість конфліктів і мотивів своїх героїв, розкриваючи ширші суспільні проблеми.

Таким чином, Франко через соціальні конфлікти і образи "маленької людини" не лише аналізує проблеми тогочасного суспільства, а й закликає до змін, вказуючи на необхідність більш справедливого і гуманного устрою. Його драматургія виступає як дзеркало соціальних реалій, де боротьба за людську гідність і справедливість стає центральною темою, що резонує з читачем і сьогодні.

2.3. Інтерпретація жіночих образів як уособлення соціальної нерівності

Зазначимо також, що у своїй драматургії та прозі Франко активно висвітлював проблеми соціальної нерівності через образи жінок. Його героїні часто зображуються в умовах соціальних, економічних та патріархальних обмежень, що робить їх символами пригноблення та водночас боротьби за власні права та щастя. Аналіз жіночих образів у творчості Франка дозволяє глибше зрозуміти соціальні реалії його часу та критичний погляд автора на суспільні проблеми.

Анна, головна героїня драми "Украдене щастя", є яскравим прикладом жінки, яка постраждала від соціальної нерівності та патріархальних обмежень. Її доля визначається без її власної участі, оскільки брати, керуючись власним комфортом та домовленостями, "продають" її за дружину селянину Миколі. Через цей образ Франко демонструє, як патріархальні структури позбавляють жінок можливості приймати власні рішення та боротися за особисте щастя: «Чи ж ти не знаєш, що мене браття продали, мов телицю, тому чоловікові?[61, с.58]».

Анна стає символом жіночої безправності, її роль зводиться до інструменту для забезпечення соціального статусу та стабільності чоловіків — братів і чоловіка. Водночас, внутрішня боротьба Анни між її почуттями до Михайла та обов'язками перед Миколою відображає конфлікт між прагненням до особистого щастя та суспільними нормами. Це підкреслює глибоку соціальну кризу, що виникає внаслідок патріархальних обмежень.

Через образ Анни Франко ілюструє, як патріархат контролює не лише жінок, але й чоловіків, закріплюючи певні ролі та обов'язки. Микола, хоч і прагне бути добрим чоловіком, не може завоювати любов Анни, оскільки їхній шлюб був заснований не на взаємних почуттях, а на соціальному договорі. Це підкреслює системну нерівність, де жінки стають жертвами як особистих, так і соціальних обставин.

Хоча Анна є жертвою соціальної системи, її образ також відображає внутрішній опір проти цього гноблення. Її почуття до Михайла і бажання повернути втрачене щастя свідчать про прагнення до свободи. Проте, нерівність і соціальні обмеження не дозволяють їй змінити свою долю. Франко через образ Анни демонструє, що навіть у глибині пригніченості жінки зберігають потенціал для боротьби за власні права.

Іншим важливим жіночим образом у творчості Франка є Регіна Твардовська з повісті "Перехресні стежки". Регіна символізує подвійне гноблення: вона є жінкою та представницею середнього класу, яка потрапляє під вплив амбіційного та жорстокого чоловіка Стальського. Її стосунки з Євгенієм Рафаловичем, адвокатом та представником прогресивних ідей, також відображають соціальну нерівність, адже навіть освіта та інтелект не дають жінці можливості втекти від гніту соціальних норм.

Регіна виходить заміж за Стальського не з власної волі, а через соціальні обставини та тиск. Шлюб стає для неї в'язницею, де чоловік контролює кожен аспект її життя. У своїй боротьбі за виживання та збереження гідності, вона стикається з відсутністю вибору, що є ще однією формою соціального гноблення. Її внутрішня боротьба за визнання і свободу також відображає загальні тенденції тогочасного суспільства, де жінки були позбавлені основних прав: «Якщо жінка стає товаром у руках чоловіка, вона втрачає не лише свободу, а й людську гідність[60, с.189]».

Регіна, як і Анна, є символом нездійснених мрій та прагнень. Її стосунки з Рафаловичем могли б стати альтернативою гнітючій реальності, але соціальні обставини та правила не дозволяють їй залишити чоловіка і почати нове життя. Франко підкреслює, що соціальні та патріархальні структури перетворюють жінок на заручниць власного становища.

Окрім Анни та Регіни, у творах Франка часто зустрічаються й інші жіночі образи, що відображають соціальну нерівність. Наприклад, у новелі "Для домашнього огнища" зображується доля жінки, яка змушена підкорятися соціальним правилам і страждати від несправедливого ставлення суспільства. Тут піднімається тема морального та фізичного гніту, який відчувають жінки, що прагнуть вийти за межі встановлених норм.

У багатьох творах Франка жінки зображуються як інструменти у руках чоловіків — вони не мають права самостійно приймати рішення або змінювати свою долю. Це символізує загальну соціальну нерівність, яка існувала в тогочасному суспільстві, де жінки розглядалися як власність чоловіків або засіб для досягнення соціального статусу. Франко критикує ці патріархальні норми, підкреслюючи потребу в соціальних змінах.

Попри всі труднощі, героїні Франка намагаються знайти шляхи до самовизначення і свободи. Вони внутрішньо борються з системою, навіть якщо це вимагає великих жертв. Франко через свої жіночі образи показує, що соціальна нерівність може бути подолана лише через внутрішню силу і бажання змінити своє становище, хоч ці зусилля не завжди приносять успіх.

Жіночі образи в творчості Франка виконують символічну функцію, через яку він критикує соціальну нерівність і патріархат. Героїні Франка не просто відображають трагедії "маленької людини" — вони є символами боротьби за справедливість і рівність у світі, де соціальні правила нав'язують нерівноправність. Образи Анни, Регіни та інших жінок свідчать про те, що соціальна нерівність, яку переживали жінки, була важливою темою для Франка.

Франко розумів, що національна боротьба тісно пов'язана з соціальною нерівністю. Жіночі образи в його творах часто відображають цю взаємозалежність, показуючи, як національні та соціальні проблеми переплітаються. Наприклад, у "Перехресних стежках" Регіна не лише бореться

за своє особисте щастя, але й є частиною більшого руху за соціальну справедливість та національну самосвідомість. Це демонструє, як жіночі персонажі стають важливими фігурами в боротьбі за національне визволення та соціальну рівність.

Франко також приділяє увагу психологічному розвитку своїх жіночих персонажів, що дозволяє більш глибоко розкрити їхні внутрішні конфлікти та боротьбу. Наприклад, Анна з "Украденого щастя" не є лише пасивною жертвою, але й особистістю, яка переживає глибокі внутрішні суперечності. Її бажання бути щасливою та одночасно зобов'язання перед сім'єю створюють напруження, яке відображає складність жіночих ролей у патріархальному суспільстві. Подібним чином, Регіна з "Перехресних стежок" демонструє внутрішню силу та здатність до саморефлексії, що дозволяє їй протистояти соціальним обмеженням.

"Сойчине крило" можемо представити, як дослідження внутрішнього світу жінки та соціальних обмежень. Іван Франко в оповіданні глибоко досліджує емоційний світ жінки та її боротьбу із суспільними упередженнями і соціальними обмеженнями. Цей твір є особливим в контексті франкових жіночих образів, оскільки він надає читачеві можливість зазирнути у внутрішній світ героїні, яка через листи розкриває свої емоції, болючий досвід і прагнення до свободи.

Головна героїня твору, Марія, є уособленням жінки, котра, перебуваючи під тиском суспільних норм, прагне знайти свій власний шлях. Її душевні переживання і спроби втекти від загальних норм і уявлень суспільства, зокрема щодо місця жінки, роблять її образ символом жінки, що бореться проти соціальної нерівності. У своїх листах Марія звертається до минулих почуттів і подій, що стали частиною її життя, показуючи свою непокору традиційним уявленням про роль жінки.

Франко у цьому оповіданні підкреслює ідею, що жінка має право на свободу думки, емоцій і вибору, проте суспільство і далі обмежує її можливості,

нав'язуючи традиційні обов'язки. Зіткнення з такими обмеженнями викликає у героїні внутрішній конфлікт — вона хоче йти власним шляхом, проте суспільні уявлення про «гідну» поведінку жінки тиснуть на неї. Це породжує емоційне роздвоєння, яке проявляється у спробах залишити листи як спосіб висловити свої почуття і прагнення.

Символічний аспект "Сойчиного крила" також є важливим у контексті зображення соціальної нерівності. Образ птаха, який прагне свободи, але перебуває у полоні, є алегорією на становище жінок у суспільстві. Птах, що прагне злетіти, проте потрапляє у пастку, нагадує про соціальну нерівність, яка обмежує жінок та не дозволяє їм реалізувати свій потенціал.

Крім того, Франко у цьому творі показує емоційні страждання жінки, що наважується жити своїм життям, але опиняється перед викликами суспільної зневаги та осуду. Ця зневага стає важким тягарем для героїні, яка у фіналі так і не знаходить повного внутрішнього спокою. Таким чином, образ Марії в "Сойчиному крилі" виступає символом пригноблених соціальних верств, а її внутрішні монологи і метафори надають твору особливої глибини, підкреслюючи складність становища жінки в умовах соціальної нерівності.

Отже, "Сойчине крило" є винятковим прикладом того, як Іван Франко використовує жіночі образи для відображення соціальної нерівності та боротьби за особисту свободу. Цей твір доповнює загальну картину франкової творчості, показуючи жінок як особистостей, що стикаються з суспільними стереотипами та прагнуть до самореалізації. Використання символів та глибоке психологічне зображення героїні підсилюють критику соціальних обмежень, з якими стикаються жінки, що додає особливого значення жіночим образам у творчості Франка.

Жіночі персонажі у «Лисі Микиті» бачимо, як символи соціальної нерівності та алегорію пригноблених верств. В цьому творі жіночі образи не

відіграють центральної ролі, але навіть їхня обмежена участь має символічний підтекст. Дружина Лиса, Лисиця, постає як уособлення тих соціальних груп, що залежні від основного героя й відображають його боротьбу. Вона є тінню Лиса, підтримує його, проте змушена миритися з тим, що їхнє виживання повністю залежить від хитрощів та інтелекту Микити. Лисиця є образом пасивного спостерігача, залежного від сильнішої постаті, що ілюструє роль багатьох жінок у соціумі, де вони позбавлені можливостей для самовираження.

Аналіз жіночих образів через персонажа Лисиці також підкреслює нерівність, адже, будучи частиною нижчих соціальних верств, вона фактично позбавлена права голосу. Франко іронічно зображує її як додаток до основного героя, який, хоча й піклується про неї, не дає можливості брати участь у прийнятті рішень. Цей момент наголошує на нерівності, з якою стикаються жінки у суспільстві, що уособлює жорстку соціальну ієрархію.

Цей твір також вказує на приховану соціальну нерівність, де жіночі персонажі — хоч і не активно задіяні — однак завжди залишаються під владою тих, хто, як Лис Микита, намагається маніпулювати суспільними умовами на свою користь.

Історичні події та соціальні зміни, що відбувалися в Україні та Європі, мали значний вплив на формування жіночих образів у творчості Франка. Вплив феміністських ідей та зростання соціальних рухів за права жінок відображається у його творах. Франко використовує свої жіночі персонажі як інструменти для висловлення критики соціальних структур та заклику до змін. Це робить його творчість актуальною не лише для його часу, але й для сучасних читачів, які стикаються з подібними проблемами.

Щоб краще зрозуміти унікальність жіночих образів Франка, корисно порівняти їх з жіночими персонажами інших літературних традицій. Наприклад, у літературі Західної Європи жінки часто зображуються як символи натхнення

або як жертви соціальних обставин, проте Франко додає до цього образів глибокого внутрішнього опору та бажання самовизначення. Це відображає специфічні соціальні та культурні реалії українського суспільства, а також індивідуальний погляд Франка на роль жінки у суспільстві.

Варто зазначити, що творчість Івана Франка має значний вплив на розвиток української літератури та соціальної думки. Жіночі образи у його творах стали прикладами для подальших поколінь письменниць та письменників, які продовжують досліджувати теми соціальної нерівності та гендерної справедливості. Франко закладає основи для розуміння важливості жіночих прав та рівності в українському суспільстві, що є актуальним питанням і сьогодні.

Іван Франко через свої жіночі образи майстерно показує, як соціальна нерівність впливає на долі окремих людей. Його героїні, такі як Анна з "Украденого щастя" та Регіна з "Перехресних стежок", є символами пригноблених, але водночас і внутрішньо сильних жінок, які борються за своє щастя та свободу. Франко використовує їхні долі для критики патріархальних і соціальних норм, які позбавляють жінок права на вибір і самовизначення. Це робить його творчість актуальною та надихає на подальші дослідження тем соціальної нерівності та гендерної справедливості.

У поточному розділі ми розкрили різноманітні художні засоби, які використовує Іван Франко для відображення соціальних проблем свого часу. Його твори не лише детально зображують соціальні реалії, але й пронизані глибокими символами, що підкреслюють соціальні конфлікти та нерівність. Реалізм і символізм виявляються потужними інструментами, які дозволяють Франку передати складні питання, пов'язані з класовою боротьбою, національною самосвідомістю та становищем жінок у суспільстві. Цей аналіз свідчить про те, що творчість Франка залишається актуальною в контексті сучасних соціальних проблем, адже його підходи до розкриття теми соціальної

нерівності і конфліктів, які він демонструє через художні засоби, відкривають нові горизонти для дослідження. Франко закладає основи для глибшого розуміння людських долі, що відображає не лише його час, але й важливі питання, які актуальні й сьогодні.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА ПОСТАНОВКИ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА

3.1. Режисерські принципи у сучасних постановках драм Франка

Творчість Івана Франка мала значний вплив на українське театральне мистецтво, і його драми, наповнені глибокими соціальними конфліктами та багатогранними образами, залишаються актуальними й сьогодні. Незважаючи на історичний контекст, ці твори піднімають універсальні проблеми людського буття: боротьбу за справедливість, пошук особистої свободи, конфлікт між індивідуальними прагненнями та суспільними обмеженнями. Ця актуальність відкриває нові можливості для сучасних режисерів і акторів, які прагнуть переосмислити драматургію Франка для сьогодення.

У цьому розділі ми розглядаємо сучасні підходи до інтерпретації та сценічної адаптації творів Франка, аналізуючи, як режисери адаптують його ідеї до умов XXI століття, використовуючи як традиційні, так і новаторські сценічні техніки для підкреслення актуальності тем, які піднімає Франко. Зокрема, ми звертаємо увагу на аналіз режисерських принципів, що дозволяють глибше розкрити соціальні конфлікти, моральні дилеми та суспільну критику, закладені Франком у його драмах, шляхом зміни інтерпретації персонажів, сценографії та символічних образів, адаптованих до очікувань сучасної аудиторії.

Сучасний театр активно звертається до класичних творів, адаптуючи їх до реалій сьогодення. Такий підхід не лише сприяє збереженню культурної спадщини, а й створює нові способи комунікації з сучасним глядачем, що є важливим аспектом для оновлення та популяризації класики. У цьому процесі ключову роль відіграють режисерські рішення, адже саме від них залежить, як аудиторія сприйматиме твір, будь то драма, детектив чи інший жанр. Режисерська інтерпретація впливає на загальне враження та емоційний відгук

глядачів, дозволяючи встановити місток між класичними ідеями і сучасними соціальними контекстами.

Аналіз таких режисерських підходів дозволяє зрозуміти, як сучасні постановники інтерпретують та модернізують соціальні проблеми, порушені Іваном Франком, адаптуючи їх для аудиторії сьогодення. Це забезпечує актуальне прочитання класичних творів, спрямоване як на освіченого, так і на масового глядача, що підкреслює універсальність тем Франкової драматургії та її здатність знаходити відгук у різних поколіннях.

Одним із ключових режисерських принципів у сучасних постановках драм Івана Франка є актуалізація тем. Сучасні режисери прагнуть адаптувати класичні тексти до сучасних реалій, що дозволяє підкреслити актуальність соціальних проблем, порушених у творах Франка. Наприклад, теми соціальної нерівності та національної ідентичності отримують нове звучання в умовах сучасних соціально-політичних змін.

Сучасний театр прагне знаходити нові засоби для переосмислення драм Івана Франка, наближаючи їх до сучасного глядача. У процесі адаптації режисери використовують інноваційні прийоми, які дозволяють не лише зберегти культурну спадщину, а й відкрити Франкову драматургію крізь призму сучасного досвіду.

Одним із яскравих прикладів таких новаторських підходів є постановка Івана Уривського "Украдене щастя" у театрі "Золоті Ворота". Розглянемо, як режисерські рішення та естетичні засоби, використані в цій постановці, відображають соціальні конфлікти та трагізм Франкових героїв у контексті сучасного театрального мистецтва.

Постановка "Украдене щастя" у театрі "Золоті Ворота" під керівництвом Івана Уривського є зразком сміливого переосмислення класики. Поєднання сучасної сценографії, мінімалістичних образів та психологічної глибини створює

напружену, символічно насичену атмосферу, що надає Франковим образам нового значення. Уривський майстерно демонструє соціальні конфлікти, закладені Франком, акцентуючи увагу на психологічних аспектах персонажів та їхньому внутрішньому трагізмі.

Центральною темою постановки Уривського стає пошук і втрачання щастя, що є наскрізною темою Франкової драми. У цій версії «Украденого щастя» щастя представлено як ефемерний концепт — мить, яка не піддається контролю. Ця ідея пронизує розвиток усіх головних героїв, кожен з яких прагне утримати це відчуття, але всі спроби приречені на провал. Ганна, як основний носій щирого почуття, переживає цей біль втрати найглибше, що демонструє силу її любові та її незахищеність перед зовнішніми обставинами.

Режисер Іван Уривський у своїй постановці досягає високого рівня естетичного синтезу завдяки поєднанню традиційної української символіки з сучасними театральними засобами. Використання містичних елементів, таких як підсилені світлові ефекти, жести, апеляції до підсвідомого та музика, підкреслюють трагічну приреченість героїв, створюючи психологічно напружену атмосферу. Важливу роль у вираженні внутрішніх станів героїв відіграють не лише слова, але й тілесна виразність — рухи, пластика, танцювальні фрагменти. Це дозволяє акторам візуально виразити внутрішню боротьбу героїв, відобразити їхній душевний стан, який іноді важко передати лише через текст.

Сценографічні рішення, такі як обмежений замкнений простір і відчуття тиску на персонажів, символізують соціальні та емоційні обмеження, що супроводжують героїв. Завдяки такому підходу сцена стає алегорією пастки, в якій перебувають персонажі. Режисер залишає глядача з питанням, чи був цей мимолітний момент щастя вартим ціни, яку за нього заплатили герої.

Ми переконані, що Івану Уривському вдалося створити глибоко емоційну, психологічно напружену версію Франкової драми, яка поєднує традиційність з сучасною символічною мовою. Постановка «Украдене щастя» зберігає автентичність і культурну ідентичність твору Франка, водночас надаючи глядачеві новий погляд на соціальні конфлікти та особисту трагедію через сучасні режисерські засоби.

Сценографія та візуальні образи є важливими інструментами для підкреслення соціальних проблем у сучасних постановках драм Франка. Сучасні художники використовують декорації, костюми, світло та звук для створення атмосфери, яка відображає соціальну дійсність та підсилює емоційний вплив вистави на глядача. Сценографія та візуальні елементи в "Украдене щастя" відіграють ключову роль у передачі основних тем твору та створенні атмосфери, що відображає соціальні проблеми та психологічний стан персонажів. Використання простих, але символічних елементів сцени дозволяє зосередити увагу глядача на взаєминах між персонажами та їхніх внутрішніх конфліктах. Наприклад, розміщення кількох ключових предметів на сцені (як-от розбиті дзеркала або годинники) символізує розбиті мрії, втрату часу та пошук власної ідентичності. Об'єкти на сцені, такі як годинники, які символізують плин часу та тиск суспільства, або грошові знаки, що підкреслюють матеріальні цінності, використовуються для акцентування соціальних проблем, таких як матеріалізм та економічна нерівність.

Використання контрастних кольорів, таких як холодні відтінки синього та сірого для відображення відчуженості та соціальної нервовості, у поєднанні з теплими акцентами червоного або жовтого для підкреслення моментів надії або людяності, створює емоційний баланс та відображає внутрішній стан героїв. Монохромна палітра тут для створення відчуття монотонності та безнадійності, що підсилює тему соціальної нерівності та психологічного дискомфорту.

Використання світла та тіні для створення напруженої атмосфери та підкреслення внутрішніх конфліктів героїв. Раптові зміни освітлення можуть символізувати переломні моменти сюжету або емоційні кризи персонажів.

Сфокусоване освітлення на окремих персонажах або об'єктах допомагає акцентувати важливі моменти та деталізувати емоційні стани героїв, підкреслюючи їхню ізольованість або внутрішню боротьбу.

Використання закритих або обмежених просторів на сцені створює відчуття клаустрофобії та безвиході, що відображає соціальну нервовість та психологічний дискомфорт героїв. Включення сучасних архітектурних форм та матеріалів підкреслює актуальність теми та робить постановку ближчою до сучасної аудиторії.

Варто зазначити, що Іван Уривський далеко не єдиний режисер, який звертався до постановки драми Івана Франка «Украдене щастя». Цей твір ставився в різних театрах України протягом багатьох років, і кожна постановка вносила свій унікальний акцент у трактування соціальних конфліктів і психологічних мотивів. Інші режисери також знаходили індивідуальні шляхи до вираження основних тем драми через власний стиль і творчі рішення. Різноманітність цих постановок, яка представлена в Додатках Д та Е, демонструє багатогранність і незмінну актуальність твору Франка для сучасної театральної сцени. Додаткові матеріали, зокрема афіші вистав, наведені у цих додатках, що допоможе глибше проаналізувати підходи та акценти інших постановок.

Також варто зазначити, що інтерес сучасного театру до творчості Франка не обмежується лише «Украденим щастям». Доказом цього є прем'єра вистави «Імітація» в Київському академічному драматичному театрі на Подолі, яку поставив режисер Ігор Матіїв на основі роману Франка "Для домашнього вогнища". Це підкреслює тенденцію українських театрів адаптувати менш відомі

твори Франка, розкриваючи їхню універсальну актуальність через сучасні режисерські прийоми та сценічні інновації.

«Ми обрали Франка, тому що дуже любимо його в «Театрі на Подолі». І нам хотілося бути першими, хто поставить його чудовий, але не дуже відомий роман «Для домашнього вогнища», який і через сто років після написання залишається актуальним[39, с.1]».

Постановка роману Франка «Для домашнього вогнища» в інтерпретації Ігоря Матіїва у виставі-детективі «Імітація» адаптує соціальні теми та моральні дилеми прози Франка для сучасного театру. Матіїв переносить на сцену реальні судові процеси кінця ХІХ століття, акцентуючи на соціальних та психологічних конфліктах. Сюжет про чоловіка, який після війни розслідує поведінку своєї дружини, розкриває тему подвійності, де зовнішня поведінка часто маскує справжні наміри.

Режисер акцентує увагу на незмінності лицемірства та природи людських вад, що робить виставу актуальною для сьогодення. Використовуючи прийоми психологічного театру та реалістичну сценографію, Матіїв створює атмосферу моральних дилем, близьких до універсальних. Сучасний контекст допомагає глядачам асоціювати сценічні події з актуальними проблемами, як-от зрада чи соціальна нерівність, а оновлена мова діалогів полегшує сприйняття для сучасної аудиторії.

Поєднання традиційних і модерністських елементів у декораціях підкреслює вічні теми соціальної боротьби, а гра світла і кольору ефективно передає емоційний стан персонажів, роблячи їхні внутрішні переживання зрозумілішими для сучасного глядача.

Під час проходження практики в театрі на Подолі, ми мали можливість спостерігати за процесом створення постановки "Імітація". Одним із ключових аспектів була робота зі світлом. Режисер та команда декораторів розставляли

мізансцени по світлу, паралельно репетируючи сцени від початку до кінця. Цей процес показав, наскільки важливо правильно вибрати тональність світла для передачі емоційного стану персонажів. Невірний вибір освітлення може суттєво змінити сприйняття сцени глядачем, підкреслюючи або ж приховуючи певні емоції та соціальні проблеми.

Отже, постановка «Імітація» на основі роману Івана Франка «Для домашнього вогнища» є унікальною у своєму роді, адже вона демонструє актуальність соціальних проблем, порушених Франком, через інтеграцію сучасних сценічних засобів і психологічного театру. Ігор Матіїв майстерно поєднує традиційні та модерністські елементи декорацій, що підсилює контраст між минулим і теперішнім. Використання світла та сценографічних рішень створює емоційний ефект, акцентуючи увагу на внутрішніх конфліктах персонажів та їхніх соціальних дилемах, роблячи виставу глибоко чуттєвою й актуальною для сучасної аудиторії. Детальніше про художні рішення та елементи оформлення, використані в цій постановці, можна ознайомитися в Додатку А.

Окрім цих постановок, сучасні режисери звертаються до інших соціально-психологічних творів Франка, зокрема «Перехресних стежок», що дозволяє розкрити складні внутрішні конфлікти й пошук життєвих істин. Постановка Івана Уривського зосереджує увагу на темі втрати особистої цілісності, пропонуючи глядачеві самостійно інтерпретувати образи, які постають як своєрідні лакуни, наповнені сенсом, — структури, де відкритий формат стає важливим для сучасної сценічної інтерпретації Франкових ідей. Сучасні постановки "Перехресних стежок" Івана Франка, такі як версії Івана Уривського та Дмитра Чирипюка, демонструють різні режисерські підходи до осучаснення класичної драми. Уривський у Театрі ім. Леся Курбаса використовує мінімалістичний стиль, скорочуючи текст та акцентуючи символізм через світлові рішення, що підсилюють драматизм і створюють ефект відстороненості. Водночас постановка Чирипюка в Національному театрі ім. І. Франка надає

увагу соціально-психологічним конфліктам, використовуючи містичні мотиви, історичну атмосферу Львова та музичний супровід для підкреслення культурного контексту.

Ці інтерпретації наближають глядачів до класичного тексту, допомагаючи їм ідентифікуватися з героями й відчувати моральні дилеми персонажів, водночас підкреслюючи вічність ідей Франка в сучасному театрі.

Аналізуючи «Перехресні стежки» в постановці Івана Уривського, критик Олег Вергеліс зазначає, що у Львові драма Франка позбавлена романтичного катарсису й спрямована радше на показ втрати внутрішньої цілісності. «Кожен герой намагається відновити її по-своєму, а образи персонажів є своєрідними лакунами, які глядач наповнює власним сенсом. Вистава-кросворд, за Вергелісом, створює унікальну систему знаків, вимагаючи глядача, що здатен розрізнити сценічний і авторський текст, пропонуючи глибоке, відсторонене споглядання[6, с.9]».

Постановки «Перехресних стежок» також відрізняються підходами до відтворення внутрішніх конфліктів і моральних дилем героїв, що дозволяє по-різному розкривати багатогранність персонажів і підсилювати актуальність тем, закладених Франком. Кожен режисер, звертаючись до цієї драми, знаходить власний підхід, додаючи нові акценти та стилістичні рішення, що допомагає відобразити складність соціальних і моральних питань, актуальних для різних часів і аудиторій. Версія постановки «Перехресних стежок» наведена у Додатку І.

Окрім соціально-критичних драм Івана Франка, сучасний український театр також звертається до його сатиричних творів, таких як «Лис Микита», де режисерські прийоми підкреслюють алегорію людського суспільства через гротеск, національні символи та інноваційні сценічні засоби.

Постановка опери «Лис Микита» у Львівській Національній опері, створена на основі поеми Івана Франка, є частиною сучасного проєкту «Український прорив» і є прем'єрною роботою українського композитора Івана Небесного. Лібрето, написане режисером Василем Вовкуном, витримане в гротескному стилі, що додає глибини іронічному та алегоричному змісту казки.

Режисерські принципи у цій виставі зорієнтовані на поєднання гумору та соціальної критики. Завдяки індивідуалізації вокальних партій кожен звір символізує окремий аспект людського суспільства, висвітлюючи соціальну боротьбу за виживання, де хитрість і розум постають головними інструментами успіху Лиса Микити. Композиція поєднує національні інструменти (бандуру, цимбали, ліру, трембіту) з традиційним оркестром, що надає колориту і підкреслює національну автентичність твору.

Особливістю постановки є також сучасні візуальні рішення, зокрема 3D-проекції, які додають глибини сценічному простору і створюють виразний контраст між гротескністю дії та серйозністю соціальних тем. Костюми і маски звірів, за задумом Вовкуна, додають виставі відкритої символіки, що дозволяє глядачам різних вікових категорій побачити в Лисі Микиті не лише хитрого персонажа, а й уособлення розуму, необхідного для подолання життєвих перешкод.

Таким чином, опера «Лис Микита» є яскравим прикладом поєднання традиційних елементів української культури із сучасними театральними технологіями, що робить її доступною й захопливою для широкої аудиторії. Сатирична опера «Лис Микита» в різних театрах України набуває нових форматів, у яких режисери акцентують увагу на алегорії та соціальній критиці, додаючи глибини образу Лиса як символу хитрості й людської кмітливості. Відтак, у Додатку Б наведено інформацію про постановку.

Окрім соціально-психологічних драм та сатиричних постановок Івана Франка, сучасний театр звертається і до його ліричних творів, зокрема до «Сойчиного крила», де на першому плані — тема кохання, прощення й моральних втрат. Сучасні інтерпретації цього твору, як-от вистава «Через пекло», досліджують внутрішні конфлікти героїв, їхні болючі спогади та глибинні переживання, підкреслюючи актуальність цих тем у сучасному контексті.

Цей підхід підкреслює інноваційні режисерські рішення — символічна сценографія, приглушена музика, пластична виразність — що дозволяють глядачам глибоко відчувати психологічний підтекст твору, який актуальний і для сучасної аудиторії.

У постановці «Через пекло», у театрі «Дивний Замок», створеній за мотивами новели Івана Франка «Сойчине крило», режисерка Валерія Федоріщенко обирає андеграундний стиль, що підкреслює психологічні та емоційні конфлікти головних персонажів. Вистава проходить у підземному камерному просторі театру, де темний зал з мінімалістичною сценографією і символічною грою світла створює атмосферу напруженості й драматизму. Одним із ключових режисерських прийомів є акцент на мовчазній виразності акторів, які через символічну хореографію й пластичні рухи передають глибокі емоційні переживання персонажів.

Центральним художнім рішенням у виставі є інтеграція шуму потягу, який стає метафорою невпинного руху часу та життєвих втрат. Це підсилює тему моральної та емоційної подорожі героїв, де кожен персонаж стає символом вибору, який у своєму минулому здійснила головна героїня Манюся. Чорний зал і скромна сценографія з кількома ключовими об'єктами, як-от чорний стіл і білий одяг персонажів, створюють емоційний контраст, відображаючи внутрішню драму та зламаність героя Массіно. Також важливу роль відіграє звуковий фон, де шум і тиша, що переривають драматичні моменти, підкреслюють

напруженість і підсилюють ефект ізольованості персонажів у власних думках і емоціях.

Головна героїня, Манюся, представлена через багатоплановий образ, що поступово розкривається у взаємодії з чоловіками її минулого. Зокрема, масивний і напружений образ Массіно показує трагічну зламаність героя, якого не відпускає ані любов, ані біль втрати.

Інші сучасні театри також звертаються до теми втрати й прощення в «Сойчиному крилі», щоразу акцентуючи увагу на внутрішніх переживаннях героїв та їхньому духовному пошуку. Різноманітність підходів режисерів до цієї драми дозволяє глибше розкрити її психологічні та філософські аспекти. У Додатку Ж подано афішу та інформацію про виставу.

До постановок, що піднімають духовні та національні теми Франкової творчості, належить опера «Мойсей» Мирослава Скорика у Львівській Національній опері. Ця постановка, яка досліджує питання лідерства, свободи й національної ідентичності, поєднує символічну режисуру та епічну сценографію. Відображаючи страждання народу та його пошук духовного провідника, опера надає Франковим ідеям нової актуальності, звертаючи увагу глядачів на важливі соціально-політичні виклики сучасності.

В опері «Мойсей» Мирослава Скорика режисерські принципи спрямовані на створення глибокого символічного простору, що поєднує класичні й сучасні прийоми для розкриття епічного змісту твору Франка. Режисура зосереджується на моральному лідерстві та національному відродженні, через що образ Мойсея постає як архетип героя, що веде свій народ крізь випробування. Сценографія акцентує на контрасті між неволею та ідеєю свободи, а світлові рішення створюють емоційний акцент, підсилюючи драматичне напруження.

Композиторське рішення Скорика інтегрує національні музичні мотиви з оркестровими традиціями опери, що підкреслює духовну складність твору.

Вокальні партії, особливо в монологів Мойсея, акцентують внутрішню боротьбу та самопожертву, а постановка в цілому діє як заклик до єдності й національної свідомості, відображаючи вічні проблеми духовного та суспільного становлення народу.

Опера «Мойсей» Мирослава Скорика є знаковою постановкою Львівської опери, в якій акцентовано духовні й моральні аспекти однойменної поеми Івана Франка. Скорик у своїй музичній інтерпретації зосередився на відображенні страждань народу, що шукає лідера, та значення самопожертви. Вистава поєднує класичні оперні прийоми з символічною режисурою, що підкреслює актуальність і універсальність теми лідерства, котра проходить через всю творчість Франка.

Критики наголошують на масштабності й глибині цієї постановки, яка, з одного боку, оспівує боротьбу за свободу та національну ідентичність, а з іншого — ставить перед глядачем питання сучасних соціально-політичних реалій. Виконання акторів справляє глибоке враження, а сценографія посилює епічний масштаб історії, додаючи їй драматичного звучання і візуальної виразності.

Постановки «Мойсея» у різних театрах зосереджуються на духовній символіці, ідеї лідерства й національного відродження. Завдяки різноманітним сценічним стилям ці вистави надають твору сучасної глибини й емоційного впливу, що відкриває нові грані Франкового послання. У Додатку В подано постановку, а також афіші та додаткову інформацію про виставу.

Творчість Івана Франка не лише втілюється на театральній сцені, але й адаптується для кіно, де соціально-критичні теми його прози стають основою для яскравих кінематографічних інтерпретацій, як-от у фільмі «Борислав сміється», що передає потужний голос робітничої боротьби й соціальної несправедливості через призму режисерського бачення Йозефа Рони. Ця екранізація стала важливим прикладом адаптації соціально-критичної прози для кінематографа. У

фільмі режисер передає атмосферу капіталістичних утисків і жорстокої експлуатації робітників на нафтових промислах, акцентуючи на пробудженні їхньої свідомості та прагненні до справедливості. У цій стрічці помітна соціальна критика: Франко через режисера промовляє до глядачів голосом праці, боротьби та революційних настроїв. Змістовно картина оголює соціальні контрасти, що породжують трагедію, і водночас стає каталізатором добурення, співчуття й усвідомлення несправедливості. У міру розвитку сюжету персонажі долають покірність і організовують страйк, що символізує боротьбу за права. Напружені сцени, такі як підпал заводу, стають важливими образами у вираженні соціальної драми. Прем'єра фільму, що відбулася в Києві у 1927 році, на три роки випередила показ у Москві, що підкреслює значущість цієї роботи в українському кіномистецтві.

Отже, підсумуємо, що ці сучасні інтерпретації Франкових творів показують, як режисери і композитори знаходять нові засоби для переосмислення класики, роблячи її ближчою до сучасної аудиторії та актуальною для сьогоднішніх соціальних і моральних запитів.

В даному розділі ми глибоко занурюємось у сучасні інтерпретації творів Івана Франка, демонструючи як сучасні режисери переосмислюють його драми, адаптуючи їх до актуальних соціальних проблем. Сучасний театр використовує різноманітні прийоми, від класичних до новаторських, щоб висвітлити глибокі соціальні конфлікти, моральні дилеми та внутрішні переживання персонажів. Аналізуючи різні постановки, ми бачимо як режисерські рішення допомагають зберегти автентичність Франкової творчості, водночас надаючи їй нове значення через сучасний контекст. Це підтверджує універсальність тем його драматургії та їхню здатність знаходити відгук у серцях глядачів різних поколінь.

3.2. Сприйняття соціальних проблем глядачами в сучасних виставах за творами Івана Франка

В цьому підрозділі нами буде досліджено як сучасна публіка реагує на постановки ключових творів Франка, що порушують актуальні соціальні теми. Адаптації його творів у театрах України, таких як "Украдене щастя," "Імітація," "Сойчине крило," "Лис Микита" та опера "Мойсей," свідчать про здатність його літературної спадщини залишатися релевантною для різних поколінь. Сучасні режисери підходять до Франкових текстів як до платформ для осмислення таких соціальних проблем, як нерівність, зрада, боротьба за свободу, моральний вибір та пошук національної ідентичності, додаючи нові режисерські інтерпретації, що роблять ці твори доступнішими для сучасного глядача.

Дослідження глядацького сприйняття дозволяє зрозуміти, як такі актуальні теми знаходять відгук у сучасному суспільстві, адже часто в коментарях підкреслюються емоційні та психологічні аспекти цих вистав. Відгуки свідчать, що інтерпретації соціальних питань Франка в сценічних умовах відкривають перед глядачами можливість осмислити власне місце у суспільстві та актуальні моральні виклики.

Так, до прикладу, виставу «Украдене щастя» Івана Франка у постановці Івана Уривського та інших інтерпретаціях тепло сприймають глядачі за її психологічну глибину та мистецьку виразність. На думку відвідувачів, «...спектакль майстерно відтворює атмосферу, в якій герої ніби «чекають на негоду», і це чекаюче напруження тримає глядачів у постійній інтризі [6, с.9]».

Ця постановка Івана Уривського у Києві викликала резонанс серед глядачів завдяки психологічній глибині та підкресленню соціальних проблем, зокрема, теми зради й людських слабкостей. Глядачі позитивно відзначають акторську гру та емоційну виразність сценографії, які підсилюють драматичний

конфлікт та актуальність соціальних питань, таких як вплив зовнішніх обставин на особисте щастя та особистість людини.

Дослідження сприйняття глядачами соціальних проблем, представлених у виставах, показує, що багато людей знаходять в них паралелі з власним життям та суспільними проблемами. Опитування глядачів після перегляду вистави "Украдене щастя" показало, що більшість відповіли, що тема зради та соціальної нерівності була чітко донесена до них через акторську гру та сценографію. Один із глядачів зазначив: «Ця вистава змусила мене задуматися про власні стосунки та соціальну справедливість у нашому суспільстві [68, с.1]».

Тож, можемо з впевненістю сказати, що «Украдене щастя» у постановці Івана Уривського й інших інтерпретаціях отримує позитивні відгуки як за психологічну глибину, так і за сильну акторську гру. Глядачі відзначають сучасний підхід до класичного твору, підкреслюючи, що постановка є однією з найкращих інтерпретацій п'єси. Багато рецензій відзначають актуальність режисерських рішень, які дозволяють розкрити сучасні соціальні проблеми, зокрема зраду і соціальну нерівність, у контексті сучасного суспільства.

Таке поєднання класичної драматургії та новаторських підходів сприяє тому, що глядачі глибше осмислюють власне місце у суспільстві, відзначаючи соціальні і моральні проблеми, як і порушення соціальної справедливості.

У виставі «Перехресні стежки» за твором Івана Франка глядачі відзначають атмосферу старого Львова, створену за допомогою відеоінсталяцій, а також міський фольклор у музичному оформленні, що підкреслює містичний та загадковий характер вистави. Багато відвідувачів акцентують увагу на психологічній глибині персонажів, зокрема на відображенні їхньої внутрішньої боротьби за правду та справедливість. Один із глядачів зазначив, що актори, особливо Олег Стальчук у ролі Барана, зуміли передати всю життєву складність

героїв та підкреслили основні ідеї Франка, що пробуджують національну свідомість та почуття власної гідності.

Критики також високо оцінюють цю постановку за сучасний підхід режисера Дмитра Чирипюка, який зміг органічно інтегрувати мультимедійні елементи для створення атмосфери, притаманної духу Львова, додаючи до вистави елементи модерності та стилю. Леонід Мужук, театральний критик, наголосив, що «Перехресні стежки» стали прикладом того, як театр може успішно використовувати синтез різних мистецтв, а режисер Чирипюк надав класичному твору нове звучання, яке відгукується в серцях сучасної аудиторії, особливо в аспектах морального вибору та соціальної справедливості

Опера «Лис Микита» у Львівській Національній опері привертає увагу глядачів гротескним стилем і символічним зображенням суспільства. За словами відвідувачів, вистава поєднує національні музичні елементи й сучасні технології, створюючи сатиричний образ людської природи, який сприймається легко і з гумором. Така адаптація збирає широку аудиторію завдяки національному колориту та інноваціям у сценографії, що роблять оперу цікавою для глядачів різного віку.

Львівська Національна опера представила цю сатиричну оперу як гостру критику соціальної несправедливості й корупції, яка є особливо актуальною в українському контексті. Глядачі відзначають яскраві образи й алегорії, через які піднято теми хитрості та боротьби за владу, що викликають відгук та сміх, оскільки вони впізнають у персонажах відомі соціальні типажі

Опера «Лис Микита» у Львівській національній опері отримала схвальні відгуки за інноваційний підхід до сценографії, який поєднує традиційні елементи з сучасними технологіями, що підкреслюють алегоричну сатиру сюжету. Глядачі відзначають яскраву візуальну складову та майстерність виконавців, що надає постановці динаміки й актуальності. Критики також підкреслили значний внесок

цієї постановки у розвиток сучасного оперного мистецтва України, відзначаючи її як новаторську та здатну привабити широку аудиторію завдяки яскравому національному колориту й доступному сатиричному стилю.

Постановка «Імітація» за мотивами роману «Для домашнього вогнища» привертає увагу глядачів своєю інтригуючою атмосферою та психологічним зануренням у моральні дилеми. Глядачі відзначають глибину образів та соціальний контекст, зокрема питання подвійних стандартів і внутрішніх конфліктів героїв. Відгуки наголошують на візуальній складовій, яка підсилює відчуття ізоляції та суспільного контролю, що резонує з сучасними проблемами.

Постановка Ігоря Матієва демонструє тему суспільного лицемірства через сучасний соціально-психологічний формат. Глядачі захоплені напруженістю сюжету та символічними сценічними рішеннями, які висвітлюють дволикість та моральні конфлікти. Ця вистава знаходить особливий відгук у молодих глядачів, оскільки порушує актуальні питання вірності, внутрішніх конфліктів і справжніх цінностей у суспільстві.

Інтерпретація «Сойчиного крила» у виставі «Через пекло» зворушує глядачів глибокими темами прощення та втрати та самопізнання. Згадки глядачів у рецензіях вказують на те, що мінімалістична сценографія й мовчазна виразність акторів створюють простір для особистого переживання теми кохання та емоційного болю. Глядачі позитивно оцінюють символічність постановки, що дозволяє кожному наповнювати її власним змістом і емоційними асоціаціями.

Глядачі відзначають, що вистава залишає сильне емоційне враження завдяки незвичній інтерпретації та режисерським рішенням, які дозволяють зануритись у внутрішній світ персонажів. Одним із найбільш виразних моментів, на думку багатьох глядачів, є монологи головної героїні, де акторка Анастасія Гудзь, у ролі Манюсі, передає біль і розчарування через мінімалістичну, але потужну пластику. Глядачі також підкреслюють, що відчувається інтрига й

емоційний напружений контраст між персонажами, що відображає зламаність та моральну дилему героїв.

Театральні критики також позитивно оцінили оригінальність інтерпретації та потужну акторську гру, яка підкреслює моральні та психологічні аспекти драми, надаючи постановці універсального і водночас глибоко індивідуального звучання.

Вистава адаптує моральні та психологічні теми Франка, що залучають сучасного глядача своєю інтимністю. Відгуки відзначають тонку режисерську роботу, яка розкриває внутрішній світ персонажів, що шукають своє місце в суспільстві. Такі теми, як самореалізація та моральні дилеми, викликають у глядачів глибокі емоційні переживання та стимулюють роздуми про власні життєві вибори.

Опера «Мойсей» Мирослава Скорика у Львівській Національній опері залишає глибоке враження на глядачів своєю епічністю і моральними темами. Відгуки відзначають масштабність і символіку вистави, що закликає до роздумів про сучасні соціальні та політичні виклики. Глядачі особливо цінують вокальну майстерність виконавців та історичний контекст, який у поєднанні з музичними і світловими рішеннями створює вражаючий ефект.

Основний акцент в опері зосереджується на духовній та національній тематиці. Глядачі також оцінюють глибину постановки, яка підкреслює тему національної ідентичності та пошуку лідера. Вистава стає дзеркалом сучасних викликів та закликає до роздумів про соціально-політичні реалії. Актуальність теми, яка відгукується в сучасному українському суспільстві, викликає сильні емоції та заохочує аудиторію до роздумів про національну ідентичність та роль лідера в сучасному суспільстві.

Сучасні постановки драм Франка частотримують різноманітні відгуки від глядачів та критиків. Позитивні відгуки зазвичай стосуються успішної актуалізації тем, ефективної роботи акторів та інноваційних режисерських рішень. Наприклад, постановка "Імітація" отримала схвальні відгуки за глибоке психологічне занурення персонажів та сучасну сценографію, яка відображає соціальну нерівність.

Таким чином, кожна з цих постановок по-своєму розкриває і підсилює соціальні та моральні питання, закладені Франком, резонуючи з сучасною аудиторією та викликаючи широкий емоційний відгук.

Однак, деякі постановки можуть стикатися з критикою за занадто вільну інтерпретацію оригінального тексту або за використання технічних засобів, які, на думку частини глядачів, відволікають від основної теми. Важливою є баланс між збереженням оригінального змісту та його адаптацією до сучасних реалій.

Маємо зазначити, що аналіз даного підрозділу показує, що сучасні театральні постановки за творами Івана Франка викликають значний інтерес у глядачів та створюють простір для переосмислення актуальних соціальних проблем. Вистави, такі як "Украдене щастя," "Імітація," "Сойчине крило," "Лис Микита," та опера "Мойсей," втілені на сцені в різних театрах України, підтверджують багатшаровість і глибину Франкової творчості, яка продовжує бути актуальною в сучасному суспільстві.

Глядачі відзначають, що, незважаючи на інтерпретаційні зміни, основні теми Франкових творів – зрада, соціальна нерівність, прагнення до свободи та морального самовизначення – набувають нового значення в сучасних умовах. Відгуки аудиторії вказують на те, що постановки допомагають усвідомити непрості соціальні та моральні питання, змушуючи задуматися над проблемами дволикості та відповідальності за особистий вибір, що особливо актуально в контексті "Украденого щастя" та "Імітації."

Соціальна сатира та гумор у постановці "Лис Микита" підкреслюють складність взаємин у суспільстві, відображаючи загальні моделі поведінки та викликаючи у глядачів міркування про вічність корупції та соціальних суперечностей. Аналогічно, опера "Мойсей" та її філософсько-релігійні аспекти відзначаються глядачами як потужний інструмент для роздумів про лідерство, патріотизм та роль особистості в громадському житті, адже тема пошуку істинного керівництва залишається надзвичайно важливою.

Таким чином, сучасні інтерпретації Франкових творів не тільки розширюють рамки класичної літературної спадщини, а й стають важливим інструментом рефлексії над поточними соціальними проблемами. Це свідчить про неперехідну цінність творів Франка, що знаходять новий сенс у різних історичних контекстах і продовжують служити джерелом морального та соціального осмислення для сучасної аудиторії.

Отже, кожна з розглянутих постановок доводить, що соціальні проблеми, підняті Іваном Франком, залишаються актуальними для сучасної аудиторії. Глядачі високо оцінюють адаптації творів завдяки їхній здатності викликати емоційну реакцію, сприяти переосмисленню моральних дилем і спонукати до роздумів над сучасними соціальними питаннями.

3.3. Роль акторської майстерності у передачі соціального контексту творів Франка: опитування та аналіз

У сучасних постановках творів Івана Франка акторська майстерність виступає ключовим елементом у розкритті соціальних і моральних тем, які залишаються актуальними для сьогоденного суспільства. Розглядаючи такі постановки, як «Украдене щастя» Івана Уривського, «Імітація» за романом Франка «Для домашнього вогнища», «Через пекло» за мотивами «Сойчиного крила», «Лис Микита» у Львівській Національній опері, а також оперу «Мойсей», стає очевидним, що актори разом із режисерськими рішеннями активно адаптують персонажів і конфлікти до сучасного сприйняття. Опитування глядачів та інтерв'ю з акторами свідчать про важливість емоційної виразності, вокальної майстерності та пластики у створенні образів, які резонують із соціальними та психологічними проблемами нашого часу.

Важливою особливістю акторської майстерності в постановці «Украдене щастя» є глибоке занурення в соціальні та особисті конфлікти героїв. Уривський ставить акцент на емоційній взаємодії між персонажами, де актори Дмитро Олійник (Микола) та Анастасія Салата (Анна) передають драматизм внутрішніх переживань своїх героїв через тонку акторську гру та психологічні нюанси. У ході опитування глядачі зазначають, що гра акторів дозволяє краще відчувати соціальну ізоляцію героїв, які опинилися у пастці особистих і суспільних очікувань. Один із глядачів сказав: «Ця вистава змусила мене замислитися над власними моральними рішеннями та їхнім впливом на інших[68, с.1]». Такий зворотний зв'язок свідчить, що акторська майстерність значно підсилює сприйняття соціальних конфліктів, актуалізуючи їх для сучасної аудиторії.

Важливим аспектом акторської гри в постановці «Імітація» є виправданість кожної дії. Під час репетицій я зрозумів, що актори повинні чітко розуміти мотиви своїх дій, оскільки глядачі не завжди зможуть їх інтерпретувати без додаткових пояснень. Один із акторів під час репетиції висловив свою думку

наступним чином: «А як я це виправдаю? Так це можна красиво та по-театральному зіграти, але глядач це не зрозуміє, прийдеться йому в буклеті це прописувати [68, с.1]». Це підкреслює важливість чіткого мотиваційного обґрунтування дій акторів для досягнення максимальної зрозумілості та емоційного впливу вистави.

Найважливішим аспектом, який я підкреслив під час практики, є акторська "включка". Цей термін означає постійну присутність та концентрацію актора на сцені. Відсутність "включки" може призвести до того, що вистава втратить свою енергію та емоційний вплив. Наприклад, одного дня один із головних акторів просто говорив текст без відповідних дій, що суттєво погіршило загальне враження від вистави. Це демонструє, наскільки важливо, щоб актори володіли своїм тілом та могли швидко "включитися" в потрібний момент для підтримання емоційного тону вистави.

Постановка «Через пекло» за мотивами «Сойчиного крила» Театру «Дивний Замок» відрізняється інтенсивною пластичністю акторів, що підсилює емоційне навантаження й дозволяє створити атмосферу відчаю та внутрішньої боротьби. Як показали опитування глядачів, тілесна виразність акторів дозволяє краще зрозуміти психологічні та соціальні конфлікти героїв. Наприклад, сцена, де Манюся отримує листа з Порт-Артура, передає сум і болісні спогади героїні через мову тіла, що дозволяє глибше зрозуміти її психологічний стан і моральну боротьбу. Тілесна виразність і мінімалістична сценографія створюють напружену атмосферу, яка резонує з сучасними глядачами та спонукає їх до власних роздумів.

В опері «Лис Микита» у Львівській Національній опері на основі твору Франка вокальна майстерність і національні мотиви стають засобом передачі соціальної сатири. Індивідуальні вокальні партії акторів, що виконують ролі різних звірів, підкреслюють їхні характери і суспільні ролі, створюючи алегорію людського суспільства. Акторська гра в поєднанні з музичними інструментами,

такими як трембіта і цимбали, підкреслює іронічний погляд на соціальні проблеми, а також додає опері національного колориту, що робить її близькою і зрозумілою для української аудиторії. Глядачі вказують, що яскраві сценічні образи та інтонації роблять виставу легкою для сприйняття, одночасно втілюючи алегоричні ідеї, які є актуальними і для сьогодення.

Опера «Мойсей» Мирослава Скорика акцентує увагу на духовному вимірі персонажів, де акторська гра передає моральні та етичні дилеми. Вокальні партії і пластика допомагають створити атмосферу духовного піднесення та боротьби, що актуалізує теми національної ідентичності та пошуку лідерства. За відгуками глядачів, акторська гра створює відчуття епічної важливості, яка виходить за межі сцени, резонуючи з соціальними і моральними викликами сучасності.

Отже, акторська майстерність у сучасних постановках творів Івана Франка має ключову роль у передачі соціального контексту і глибоких моральних дилем, завдяки чому твори Франка залишаються актуальними та впливають на сучасну аудиторію. За результатами опитувань глядачів, емоційна виразність, пластика, вокальні та драматичні техніки акторів дозволяють не тільки зрозуміти, але й відчувати соціальні конфлікти, які закладено у творах Франка. У цьому полягає унікальність театральної адаптації творів класика, яка дозволяє аудиторії переживати досвід героїв і водночас задуматися над сучасними соціальними викликами.

Відгуки глядачів також підтверджують, що акторська гра є важливим елементом у сприйнятті соціальних і моральних тем у постановках за творами Івана Франка. Завдяки акторській майстерності глядачі не лише спостерігають за розвитком сюжету, але й активно залучаються до емоційного та інтелектуального процесу розуміння соціальних проблем.

Акторська майстерність у сучасних постановках за творами Івана Франка відіграє ключову роль у відтворенні й акцентуванні актуальних соціальних

проблем, що глибоко вплітаються в контекст сучасного суспільства. Через інтерпретацію таких творів, як «Украдене щастя», «Лис Микита», «Сойчине крило» і «Мойсей», актори та режисери не тільки зберігають національну спадщину, але й надають нових сенсів соціальним конфліктам, які залишаються резонансними. Майстерність акторів дозволяє глядачам поринути в емоційний світ героїв, де кожен рух, інтонація й пауза стають важливими засобами передачі внутрішньої боротьби персонажів та соціальних обмежень, з якими вони стикаються. Такий підхід робить класичні твори Франка особливо значущими для сьогодення, коли соціальна нерівність, моральні дилеми та національна ідентичність продовжують бути актуальними темами.

Крім того, театральне мистецтво в контексті творів Франка слугує важливим інструментом підтримки та розвитку національної культурної ідентичності. Використання національних музичних мотивів, таких як трембіта в «Лисі Микиті», або патріотичних тем в «Мойсеї», додає постановкам особливого значення, підкреслюючи унікальність української культури. Театр через такі постановки не лише зберігає класичні твори, але й трансформує їх для сучасної аудиторії, що сприяє формуванню національної свідомості та стимулює інтерес до культурної спадщини.

Таким чином, акторська майстерність і театр стають не лише розважальним, але й потужним виховним засобом, що підсилює зв'язок між поколіннями та зберігає культурні традиції. Постановки за творами Франка виступають прикладом того, як національна класика може бути адаптована для сучасного глядача, зберігаючи свою актуальність і забезпечуючи емоційне та інтелектуальне сприйняття соціальних проблем у контексті національної ідентичності.

Маємо зазначити, що аналіз даного розділу наочно демонструє, що сучасні театральні постановки за творами Івана Франка продовжують відігравати важливу роль у переосмисленні соціальних і моральних проблем, з якими

стикалися минулі й стикається сучасне суспільство. Розглядаючи такі постановки, як «Украдене щастя», «Перехресні стежки», «Лис Микита», «Мойсей» та інші, ми спостерігаємо, як режисери й актори, адаптуючи Франкові твори, створюють новий естетичний простір, в якому класичні тексти збагачуються актуальними значеннями. Через поєднання традиційних символів та новаторських сценічних рішень ці постановки звертаються до проблем, що залишаються актуальними в сучасному соціумі: соціальної несправедливості, пошуку національної ідентичності, моральних виборів та людських страждань.

Окремо варто підкреслити, що режисерські інтерпретації, застосовані в сучасних постановках, відкривають нові виміри Франкових текстів, виявляючи теми, які раніше могли залишатися непоміченими або не розкритими. Зокрема, акцент на тілесній виразності, використання символічної сценографії та мінімалізму у виставах створюють простір для багатошарових трактувань і водночас підсилюють емоційний вплив на глядача. Цей підхід дозволяє не лише привернути увагу до класики, але й зробити її доступною та цікавою для сучасної аудиторії, пробуджуючи у ній здатність до критичного осмислення соціальної дійсності через призму національної культурної спадщини.

Таким чином, сучасний театр, переосмислюючи драматургію Івана Франка, стає не просто інструментом для відтворення класичних текстів, але й активним учасником соціально-культурного діалогу, в якому національна спадщина знаходить нові сенси, формуючи актуальні ідеали і підходи до розв'язання моральних і соціальних питань сьогодення.

ВИСНОВКИ

Дослідження на тему «Інтерпретація соціальних проблем у контексті творчості Івана Франка» виявило ключові аспекти соціальної тематики, яку Франко висвітлював у своїх творах, а також сучасні способи їхньої інтерпретації на сцені. У роботі розглянуто твори Франка, що торкаються питань соціальної несправедливості, класової боротьби та національної самосвідомості, зокрема драми «Украдене щастя», «Мойсей», прозові твори «Борислав сміється», «Перехресні стежки», а також сатирична поема «Лис Микита», що стали основою для театральних постановок.

В результаті проведеного наукового дослідження, ми виконали усі поставлені завдання в даній магістерській дипломній роботі, а саме:

1. Соціально-політичний контекст творчості Івана Франка. Проаналізувавши соціально-політичні умови кінця XIX — початку XX століття, які вплинули на формування ідей Івана Франка, можна зробити висновок, що письменник глибоко розумів тогочасні соціальні проблеми, зокрема, класову нерівність, національні прагнення українців, питання соціальної та культурної ідентичності. Його твори відображають не лише реалії тогочасного суспільства, а й закликають до змін, що виходить за межі простого опису соціальних конфліктів. Франко бачив у своїх творах можливість вплинути на свідомість суспільства, акцентуючи увагу на необхідності соціальної справедливості, єдності народу і боротьби за права.

2. Художнє відображення соціальних конфліктів.

Дослідження специфіки художнього відображення соціальних конфліктів у прозі та драматургії Франка засвідчило, що автор майстерно використовував різноманітні художні прийоми, такі як символізм, реалізм та психологізм, для відображення складних соціальних процесів. У творі «Борислав сміється» Франко висвітлює проблему експлуатації робітників, зображуючи боротьбу за людську гідність та справедливість. Драма «Украдене щастя» представляє

індивідуальні та колективні конфлікти, які виникають через соціальну нерівність та тиск суспільства. У «Перехресних стежках» Франко досліджує соціальні та психологічні труднощі, з якими стикається особистість, що потрапляє під вплив класових суперечностей і суспільних обмежень. А у поемі «Лис Микита» сатирично зображені вади людського суспільства, що розкриває Франкову критику соціальних і політичних проблем. Ці твори створюють глибокий емоційний та інтелектуальний вплив на читача, завдяки чому соціальні проблеми постають у всій їхній складності й неоднозначності.

3. Інтерпретація соціальних проблем у сучасних театральних постановках.

Сучасні театральні постановки творів Франка розкривають важливі аспекти соціальних проблем, які залишаються актуальними в умовах сьогодення. Аналіз цих постановок показує, що режисери переосмислюють Франкову спадщину, підкреслюючи універсальність його ідей. У різних театральних інтерпретаціях драм «Мойсей» і «Украдене щастя» можна простежити акценти на соціальних та моральних конфліктах, що мають значення для сучасного суспільства. Наприклад, у постановках за мотивами «Лиса Микити» використано алегоричні прийоми, що підсилюють сатиричне зображення суспільних проблем. Таким чином, Франкові твори набувають нового звучання і вражають глядачів глибиною соціальної тематики, інтегруючи минуле і сучасне через сценічну мову та образність.

4. Актуалізація соціальних проблем через театральну інтерпретацію.

Оцінка впливу театральної інтерпретації на актуалізацію соціальних проблем, піднятих Франком, дозволяє стверджувати, що театр стає важливим інструментом у поширенні ідей справедливості та рівності. Сучасні режисери використовують Франкові твори для того, щоб звернути увагу глядачів на проблеми, які сьогодні є не менш гострими, ніж у часи життя Франка. Наприклад, у постановках за мотивами «Мойсея» піднімаються питання лідерства,

відповідальності та національного відродження, які є надзвичайно важливими для українського суспільства сьогодні. Це підтверджує, що Франкова творчість має потужний соціально-політичний потенціал і може слугувати інструментом суспільних змін.

5. Аналіз сприйняття соціальних проблем глядачами та акторами.

Дослідження глядацького та акторського сприйняття соціальних проблем, висвітлених у творах Франка, засвідчило, що ці твори знаходять глибокий відгук у сучасній аудиторії. Спектаклі на основі Франкових творів допомагають глядачам задуматися над актуальними питаннями соціальної нерівності, прав і свобод, а також ролі особистості в боротьбі за справедливість. Актори, залучені в ці постановки, також відзначають, що тематика Франкових творів є надзвичайно близькою і зрозумілою для сучасного глядача, що дозволяє їм доносити ці ідеї через образи героїв на сцені.

6. Використання художніх та технічних засобів у театральних постановках.

Вивчення художніх і технічних засобів, які сучасні режисери застосовують для передачі соціальних конфліктів у творах Франка, показало, що сцена може передавати складні ідеї через символічні та візуальні прийоми. Використання світлових та звукових ефектів, мінімалістичних декорацій і фокусування на акторській грі дозволяє режисерам створювати глибокий емоційний ефект, що підсилює розуміння соціальних конфліктів у Франкових творах. Наприклад, у багатьох постановках «Украденого щастя» символічно використовуються зміни світла та звуку для підсилення емоційного напруження, що дозволяє глядачам відчувати соціальну нерівність та конфлікти, які переживають герої.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що Іван Франко був не просто літературним діячем, а соціальним критиком, який прагнув розкрити глибокі соціальні проблеми свого часу. Його твори залишаються актуальними для сучасного українського суспільства, оскільки піднімають

питання соціальної справедливості, прав людини, боротьби за національну та культурну ідентичність. Сучасний театр стає майданчиком, де Франкові ідеї знову оживають, акцентуючи увагу на тих же проблемах, які хвилюють глядачів і сьогодні.

Таким чином, ця магістерська робота показала, що творчість Франка має неоціненну значущість для української культури, і його твори можуть і повинні бути актуалізовані через мистецтво, яке здатне не лише відобразити, але й вплинути на суспільні настрої. Розглянуте дослідження підтверджує, що театральне мистецтво може слугувати потужним інструментом для аналізу та впливу на соціальні проблеми, підкреслюючи важливість творчості Івана Франка в умовах сучасного світу.

Підсумовуючи, варто зазначити, що ваше дослідження робить значний внесок у сучасне літературознавство та театрознавство, зокрема вивчаючи Франка як автора, що актуальний не тільки в літературному, а й в театральному контексті. Це свідчить про неперехідну цінність його творчості та можливості для нового прочитання його соціальних ідей.

Наше дослідження може стати корисним ресурсом для режисерів та театральних митців, які хочуть глибше зрозуміти соціальний контекст творів Франка. Воно допомагає театральній спільноті знайти нові способи передачі соціальних проблем, які залишаються актуальними і сьогодні.

Зважаючи на багатогранність творчості Івана Франка, робота відкриває перспективи для подальших досліджень. Наприклад, аналіз конкретних театральних постановок або порівняння впливу Франка на сучасний театр в Україні та за її межами можуть стати темами нових академічних досліджень.

Наше дослідження робить значний внесок у сучасне літературознавство та театрознавство, зокрема шляхом комплексного аналізу творів Івана Франка з акцентом на соціальну тематику. Робота підкреслює універсальність Франкових

ідей, які виходять за межі літературної площини і переходять у сферу сценічного мистецтва. Проаналізувавши ключові твори, що порушують теми соціальної нерівності, класових конфліктів та національної ідентичності, дослідження доводить, що Франко не лише відображав соціальні проблеми свого часу, але й надавав їм глибокого філософського та культурного значення, яке лишається важливим і в сучасному суспільстві.

Результати цього дослідження можуть стати корисними для сучасних режисерів, акторів і театральних постановників, що прагнуть осучаснити класичні твори та зробити їх доступними для глядачів, порушуючи питання соціальної справедливості та особистої відповідальності. Проаналізовані прийоми і техніки інтерпретації, зокрема акцент на глядацькому сприйнятті та актуалізації соціальних конфліктів, можуть слугувати орієнтиром для створення нових театральних постановок, які прагнуть не тільки емоційно залучати аудиторію, а й заохочувати її до роздумів над важливими суспільними проблемами.

Творчість Івана Франка є багатогранною та відкриває широкі можливості для майбутніх наукових досліджень. Наступні дослідження можуть зосередитися на конкретних театральних постановках, порівнюючи їх між собою з точки зору художніх і технічних прийомів. Особливий інтерес може викликати аналіз інтерпретацій соціальних проблем у Франкових творах на сценах українських театрів та за їх межами, що сприятиме виявленню універсальних культурних кодів. Також, цікавою є перспектива порівняння інтерпретацій соціальної тематики Франка з іншими світовими класиками, які розкривали подібні теми у своїх творах, зокрема вивчення впливу Франкових ідей на сучасну національну ідентичність.

Отже, проведене дослідження засвідчило, що твори Івана Франка, які акцентують увагу на соціальних проблемах, мають неперехідну культурну та суспільну значущість. Вони не лише відображають соціальні реалії свого часу,

але й пропонують ідейний підхід до їхнього подолання, зберігаючи актуальність до сьогодні. Франкова творчість залишається одним з найважливіших елементів української національної культури, спонукаючи глядача не тільки сприймати, але й глибше аналізувати та співпереживати. Сучасні театральні інтерпретації надають його творам нового значення, дозволяючи глядачам не тільки насолодитися мистецтвом, а й замислитися над важливими соціальними питаннями, актуальними для сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басе І.І., Каспрук А.А. Іван Франко: життєвий і творчий шлях. — Київ, 1983. — 455 с.
2. Білозерський Ю. Михайло Драгоманов та Іван Франко: Діалог епох. — Київ, 2005. — С.103.
3. Бердник В. Соціальний аспект у драматургії Івана Франка. — Київ: Либідь, 2002. — 37 с.
4. Берест Я., Михайленко Т. Іван Франко та його вклад у розвиток української культури. — Львів: Світ, 2015. — 157 с.
5. «Борислав сміється». ВУФКУ. URL: <https://vufku.org/lost/boryslav-smiietsia/> (дата звернення: 15 жовтня 2024).
6. Вергеліс О. «Край сезону» // Дзеркало тижня — 2019 — 27 червня — С. 9.
7. Гаєвська Л.О. Іван Франко. Романтизм? Натуралізм? Реалізм? // Проблеми історії та теорії реалізму української літератури XIX — початку XX ст. — Київ, 1991. — С. 112–165.
8. Гнатюк В. Франкова драматургія в контексті соціальної боротьби // Вісник Академії наук України. — 2011. — № 3.
9. Гнатюк М. Іван Франко і проблеми теорії літератури. — Київ: Академія, 2011. — 237 с.
10. Гончар О. Іван Франко — народний трибун. — Київ: Наукова думка, 1996. — 113 с.
11. Гончаренко Л. Національна свідомість у творчості Франка // Національні ідеї у творчості українських письменників. — Київ: Освіта, 2009. — С. 121–136.
12. Грабович Г. Франко і його час: політичний контекст творчості. — Київ, 2001. — С. 56.
13. Грицак Я. Іван Франко в еволюції української політичної думки // Сучасність. — 1994. — № 9. — С. 114–126.

14. Грицак Я. Між семітизмом й антисемітизмом: Іван Франко та єврейське питання // Дрогобицький краєзнавчий збірник. — 2005. — № 9. С. 79–105.
15. Денисюк І. О. Іван Франко — поетичний і громадський діяч // Українське літературознавство. — 2008. — Вип. 70. — С. 3–12.
16. Демченко А. Соціально-політичні аспекти творчості Івана Франка. — Київ, 2010. — С. 48.
17. Євшан М. Іван Франко (Нарис його літературної діяльності) // Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / Упоряд. Н. Шумило. — Київ: Основи, 1998. — С. 136.
18. Єфремов С. Щоденники, 1923–1929 / Упоряд. О. І. Путро (гол. упоряд.), Т. В. Вересовська, В. А. Кучмаренко, Л. Ю. Портнова, Л. І. Стрельська та ін.; наук. ред. Е. С. Соловей. — Київ: ЗАТ «Газета «РАДА»», 1997. — 848 с.
19. Жулинський М. Іван Франко і проблема соціальної нерівності. — Київ: Українська академія наук, 2004. — 57 с.
20. Жуковський А. Історія Галичини: суспільно-політичні процеси ХІХ століття. — Львів: Галичина, 1998. — С. 123.
21. «Іван Франко і потойбічний театр». ZN.UA. URL: https://zn.ua/ukr/ART/ivan-franko-i-potoybichniy-teatr-297565_.html (дата звернення: 11 вересня 2024).
22. Іван Франко у спогадах сучасників / упоряд. О. І. Дей. — Київ: Держлітвидав, 1956. — 611 с.
23. Іван Франко у творенні української національної ідентичності: зб. наук. праць / голов. ред. О. О. Рафальський, П. М. Чернега. — Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М.; Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, ШІЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2016. — 400 с.
24. Іван Франко — письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнар. наук. конф. — Львів: Світ, 1998. — 488 с.
25. Іванюк О. Історія української драматургії: від Шевченка до Франка. — Львів: Літопис, 2009. — 352 с.

26. Коваленко А. Театральна традиція в Україні та роль Франка у її розвитку. — Київ: Дух і Літера, 2014. — 278 с.
27. Кравченко О. Співпраця Івана Франка і Михайла Павлика. — Львів: Видавництво Львівського університету, 2001. — 196 с.
28. Кравченко О., Мельник І., Петров В. Співпраця Івана Франка і Михайла Павлика. — Львів: Видавництво Львівського університету, 2001. — 210 с.
29. Кравченко П., Лебідь А., Гой П. Іван Франко: життєвий шлях і творча діяльність. — Харків: Фоліо, 2008. — 320 с.
30. Лисенко В. Австро-Угорщина та український рух. — Київ, 1997. — С. 45.
31. Литвин І., Коваль Г., Соловей Т. Соціальна утопія у творах Франка: мрії і реалії. — Київ: Ніка-Центр, 2021. — 256 с.
32. Лупій О. Іван Франко: громадський діяч і мислитель. — Харків, 2010. — С. 87.
33. Маркусь В. Іван Франко як культурний і соціальний феномен української літератури // Українська культура. — 2019. — № 2.
34. Мартинюк П. Іван Франко і його політична діяльність. — Київ, 2009. — С. 134.
35. Мельник А. Соціальні мотиви в прозі Івана Франка. — Харків: Ранок, 2013. — 198 с.
36. Мельник І. Іван Франко і європейські мислителі. — Київ, 1999. — С. 154.
37. Мельник О. Поетика Івана Франка: соціально-політичний контекст. — Харків: Фоліо, 2005. — 224 с.
38. «Опера "Лис Микита" увійшла у шортлист фестивалю у номінації "Найкраща музична вистава у жанрі опери, оперети, мюзиклу"». URL: <https://opera.lviv.ua/opera-lys-mykyta-nebesnogo-uvijshla-shortlysta-festyvalyu-u-nominatsiyi-najkrashha-muzychna-vystava-u-zhanri-opery-operety-muzyklu/> (дата звернення: 29 жовтня 2024).

39. Петренко, А. «Театр на Подолі поставив виставу-детектив за романом Франка». Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3149236-teatr-na-podoli-postaviv-vistavudetektiv-za-romanom-franka.html>(дата звернення: 29 жовтня 2024).
40. Петренко О. Іван Франко і європейська думка. — Київ, 1998. — С. 156.
41. Підгайна Н. Іван Франко і сучасне бачення соціальної проблематики // Наукові записки Інституту літератури. — 2017. — № 6.
42. Рудаков О. Іван Франко і проблема соціальної нерівності // Український соціологічний журнал. — 2014. — № 3. — С. 34–41.
43. Синяк Н. Франко як мислитель: соціально-політичний вимір творчості // Іван Франко: нові дослідження. — Київ: Наукова думка, 2012. — С. 48–63.
44. Скрипник О. Місце соціальних проблем у творчості Франка // Вісник української літератури. — 2018. — № 5. — С. 35–43.
45. Скрипник П. Соціальна проблематика в українській літературі кінця XIX — початку XX ст. — Київ: Академвидав, 2012. — 320 с.
46. Словник української мови у 4-х томах. — Київ: Наукова думка, 1973. — Т. 1, С. 56–58.
47. Смітана І. Франко у Львівському університеті. — Львів, 2000. — С. 88.
48. Сокирник Н. Соціальні проблеми у творчості Івана Франка: Матеріали міжнар. конф., присвяченої 150-річчю від дня народження. — Львів: Світ, 2006. — 240 с.
49. Соціальні проблеми у творчості Івана Франка: Матеріали міжнар. конф., 2020. — Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2020. — 198 с.
50. Сучасні інтерпретації соціальних проблем у творчості Івана Франка: Матеріали міжнар. наук. конф., 2020. — Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2020. — 215 с.
51. Стебельська Н. Національна ідентичність і соціальна справедливість у творах Івана Франка // Соціологічний вісник. — 2020. — № 1. — С.45–48.
52. Стельмах Ю. Франко і його суспільно-політичні ідеї // Науковий вісник. — 2019. — № 2. — С. 98–106.

53. Українська літературна енциклопедія. — Київ: Головна редакція УРЕ, 1988 — 745 с.
54. Франко І. «Борислав сміється». *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1976. — Т.17, С. 7–168.
55. Франко І. «Великі роковини». *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1980. — Т.6, С. 42–47.
56. Франко І. «Лель і Полель». *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1979. — Т.17, С. 283–473.
57. Франко І. Лис Микита. *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1978. — Т.8, С. 7–95.
58. Франко І. «Мойсей». *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1980. — Т.5, С. 9–52.
59. Франко І. «Не пора». *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1976. — Т.1, С. 69–70.
60. Франко, І. «Перехресні стежки». *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1979. — Т.20, С. 7–206.
61. Франко І. «Украдене щастя». *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1980. — Т.6, С. 7–68.
62. Франко І. «Що таке поступ?» // *Зібрання творів у 50-ти томах*. — Київ: Наукова думка, 1976. — Т. 45, С. 53–87.
63. Франко Іван // *Енциклопедія сучасної України*. — Київ: НАН України, Ін-т енциклопедичних досліджень, 2008. — Т.10. — С. 567–570.
64. Чеботарьов О. Проблема українсько-єврейських взаємин в українській суспільно-політичній думці // *Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 63-ї міжнародної наукової конференції*. Харків, 2010. С. 353–354.
65. Яцюк Н. Франко і проблема соціального протесту // *Соціологічний вісник*. — 2015. — № 2. — С. 59–66.
66. "... гріє всю Україну, а світить далеко даліше": Іван Франко і світова література // *Всесвітня література*. — 1996. — № 8. — С.53–54.

67.«15 фактів про Івана Франка». *Франкові читання*. URL: <https://frankovi.com.ua/15-faktiv-pro-ivana-franka/> (дата звернення: 01 листопада 2024).

68. Theatre.com.ua. URL: <https://theatre.com.ua> (дата звернення: 01 листопада 2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

«Імітація»

Театр	Київський академічний драматичний театр на Подолі
Місто	Київ
Дата прем'єри	2020-12-04
Режисер	Матіїв Ігор
Ролі та виконавці:	
Анеля	Шенфельд Катерина
Юлія	Вайвала Катерина
Антось	Ніколаєв Ігор
Редліх	Темляк Костянтин Феліпенко Юрій
Гірш	Мельник Станіслав
Барон	Ковирзанов Євгеній

«Лис Микита»

Театр	Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької
Місто	Львів
Дата прем'єри	2020-02-21
Режисер	Вовкун Василь
Ролі та виконавці:	
Лев	Радейко Петро Шевчук Юрій
Левиця	Романюк Наталія Коломіщева Вероніка
Лис Микита	Лановий Олег Роздайгора Віталій Лихач Олег
Лисиця	Корнютяк Анастасія Носова Анна Мазур Мар'яна Романів Олена Діка Любов
Мавпа Фрузя	Осташ Людмила Бубела Олеся Мочерад Оксана
Вовк	Бенюк Андрій Жуков Дмитро
Ведмідь	Трищецький Юрій Кокотко Дмитро Міхневич Ігор
Півень	Садецький Олег Кузьмич Микола
Цуцик Гектор	Войтко Віталій Знетиняк Ігор
Кіт Мурлика	Загорбенський Віталій Корнютяк Микола
Борсук Бабай	Зозуля Олександр Загорбенський Віталій
Рись	Вахновська Тетяна Березяк Мар'яна Діка Любов Чікель Ірина
Осел	Чібісов Володимир Дутчак Володимир

	Кокотко Дмитро Міхневич Ігор
Цап	Гецко Юрій Савка Андрій
Заєць	Войтко Віталій Знетиняк Ігор
Охрім	Жуков Дмитро Борхес-Самко Іван
Війт	Дутчак Володимир Трищецький Юрій Кокотко Дмитро
Возний	Матвіїв Василь Кузьмич Ігор

Lviv National Opera Львівська Національна Опера

21-23
лютого

Іван Небесний

Л И С М И К И Т А

за мотивами казки Івана Франка

КУЧАР | ВОВКУН | ЯЦЕНКО | АЛДЖЕРІ | РИНДЗАК
ІПАТЬЄВА | БУЙНАУСКАС | РЕЙНІШ | КОСТЕНКО
ВАСИЛЬ ВОВКУН | УКРАЇНСЬКИЙ ПРОРИВ

ДЛЯ СІМЕЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПАРТНЕР

PKO Bank Polski Group

Додаток В

«Мойсей»

Театр	Львівський академічний обласний музично-драматичний театр ім. Юрія Дрогобича
Місто	Дрогобич
Дата прем'єри	2018-12-30
Режисер та музичне оформлення	Король Олександр
Ролі та виконавці:	
Мойсей	Дудка Сергій
Єгоуша	Гарасимчук Іван
Датан	Федчук Юрій
Авірон	Левицький Володимир
Азазель	Новосьолова-Ільїнчик Олена Рибалкіна Наталія

Міністерство культури України
 Департамент з питань культури Львівської обласної державної адміністрації

Львівський академічний обласний музично-драматичний театр ім. Юрія Дрогобича

Іван Франко
 інсценізація Тараса Метика

МОЙСЕЙ

епічна притча

Режисура та музичне оформлення - Олександр Король
 Сценографія - засл. художник України Ярослав Данилів
 Костюми - Юлія Гнатенко
 Пластика - Сергій Дмитрієв

Головний режисер театру - Олександр Король
 Директор - художній керівник театру, заслужений діяч мистецтв України - Микола Гнатенко

фот. А. Данила, драмат. В. Гнатенко

«Перехресні стежки»

Театр	Львівський академічний театр імені Леся Курбаса
Місто	Київ
Дата прем'єри	2018-11-29
Режисер	Уривський Іван
Нагороди:	Лауреат премії «Тріумф. Театр. Гра» від Львівського міжобласного відділення НСТДУ у номінації "Найкраща драматична вистава", 2019 р.; Премія Леся Курбаса режисеру Івану Уривському за виставу «Перехресні стежки», 2019 р.
Участь у фестивалях	Міжнародний театральний фестиваль "Театр на перехресті", м. Пловдив, Болгарія, 2019 р.; Міжнародний театральний фестиваль "Золотий лев", м. Львів, Україна, 2019 р.
Ролі та виконавці:	
Євгеній Рафалович	Берега Микола Петрук Андрій
Валеріан Стальський	Олег Стефан
Регіна	Козакевич Оксана
Баран	Федорчук Ярослав

ІВАН ФРАНКО

ПЕРЕХРЕСНІ СТЕЖКИ

РЕЖИСЕР ІВАН УРИВСЬКИЙ

ХОРЕОГРАФ ПАВЛО ІВЛЮШКІН ХУДОЖНИК КОСТЮМІВ ОЛЬГА ГНАТЮК

вул. Леся Курбаса, 3 // +38 (032) 255 38 45 www.kurbas.lviv.ua // kurbas_theatre@yahoo.com

початок вистав о 19:00 МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ЗА ГРАНТОМ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

«Украдене щастя»

Театр	Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка
Місто	Київ
Дата прем'єри	2020-07-01
Режисер	Богомазов Дмитро
Ролі та виконавці:	
Микола Задорожний	Печериця Олександр Ярема Олександр
Анна	Міхіна Тетяна
Михайло Гурман	Рибалевський Дмитро
Олекса Бабич	Форманчук Олександр Шаран Іван
Настя	Баша Ксенія Федорак Христина
Війт	Бенюк Богдан Баша Василь
Парубки	Ажнов Віталій Рудинський Олександр Міцкевич Олександр Яковенко Дмитро Шпегун Павло
Дівчата	Глухенька Анна Рудинська (Заниборщ) Марія Зіневіч Віра Косолапова Світлана Кузь Дана Нешва Наталія Чумаченко Анастасія

PLAY ▶

ІВАН ФРАНКО

УКРАДЕНЕ ЩАСТЯ

APR 09 2020

Режисер - Дмитро Богомазов
Художник - Олександр Друганов
Музика - Андрій Самінін

«Украдене щастя»

Театр	Київський академічний театр «Золоті ворота»
Місто	Київ
Дата прем'єри	2016-05-14
Режисер	Уривський Іван
Нагороди:	Лауреат премії «Дзеркало сцени» в номінації «Краща вистава молодих режисерів», 2017 р.
Ролі та виконавці:	
Микола Задорожний	Олійник Дмитро
Анна	Салата Анастасія Шуманська Богдана
Михайло Гурман	Поліщук Андрій

Прем'єра!
Іван Франко

Украдене щастя

Режисер Іван Уривський
Хореограф Павло Івлюшкін
Художник Юлія Заулічна
Світло Сергій Огрудницький

Актори
Дмитро Олійник
Андрій Поліщук
Анастасія Салата

Тривалість 90 хв
Обмеження по віку 16 +

Художній керівник
театру
Стас Жирков

вул. Шовковична, 7а

**ЗЛАТІ
ВОРОТА**
ТЕАТР, А НЕ МУЗЕЙ

Довідки: 253-92-76,
067-463-72-12

«Через пекло»

Театр	Театр «Дивний замок! Театр на Солом'янці
Місто	Київ
Дата прем'єри	
Режисерка	Федоріщенко Валерія
Актори:	
Анастасія Гудзь Вадим Кирпатий Ілля Стаканчук Максим Новгородський Дмитро Пастухов	

ЧЕРВОНІ ПЕРЛИ

ЗА НОВЕЛОЮ ІВАНА ФРАНКА «СОЙЧИНЕ КРИЛО»
КРИМІНАЛЬНА ДРАМА

БУЛ. СРЕВАНСЬКА 11

РЕЖИСЕРКА: ФЕДОРІЩЕНКО ВАЛЕРІЯ | ХОРЕОГРАФКА: ОФІЯ КОРЕНЧЕНКО

АКТОРИ: АНАСТАСІЯ ГУДЗЬ | ВАДИМ КИРПАТИЙ | ІЛІЯ СТАКАНЧУК
МАКСИМ НОВГОРОДСЬКИЙ | ДМИТРО ПАСТУХОВ

KARABAS ❤️ ЖИТИ ПОВНИМ ЖИТТЯМ!